

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

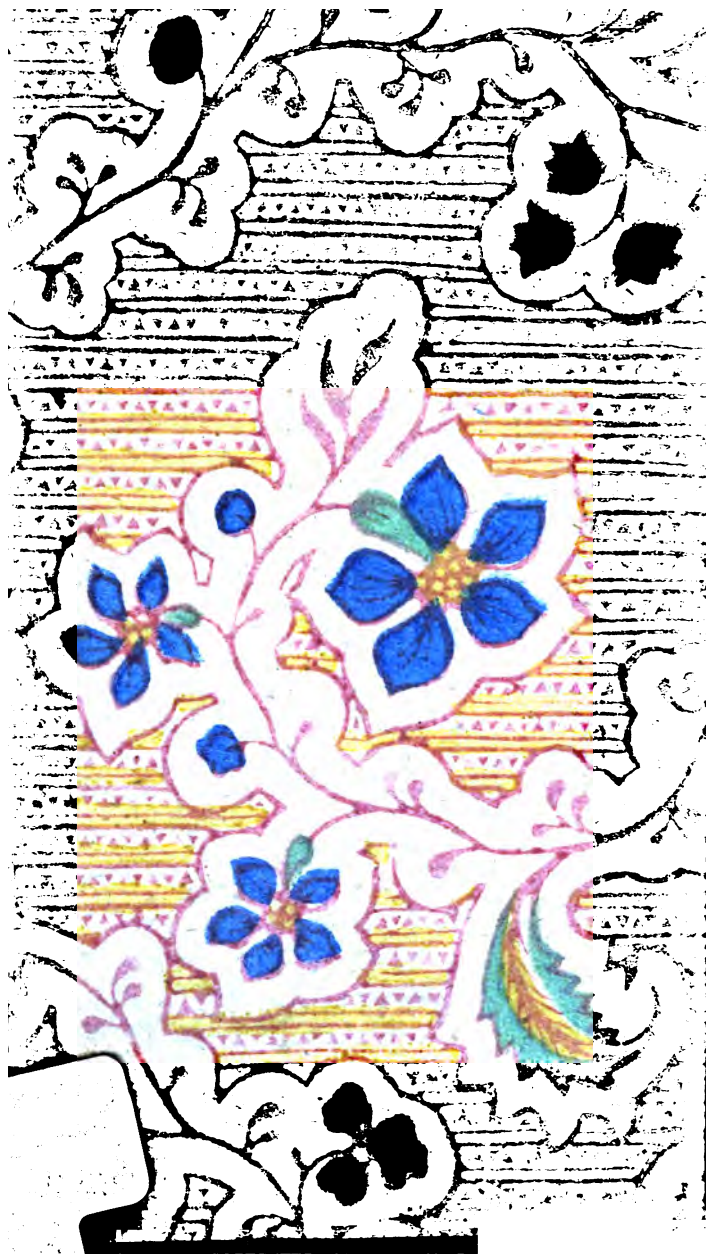
We also ask that you:

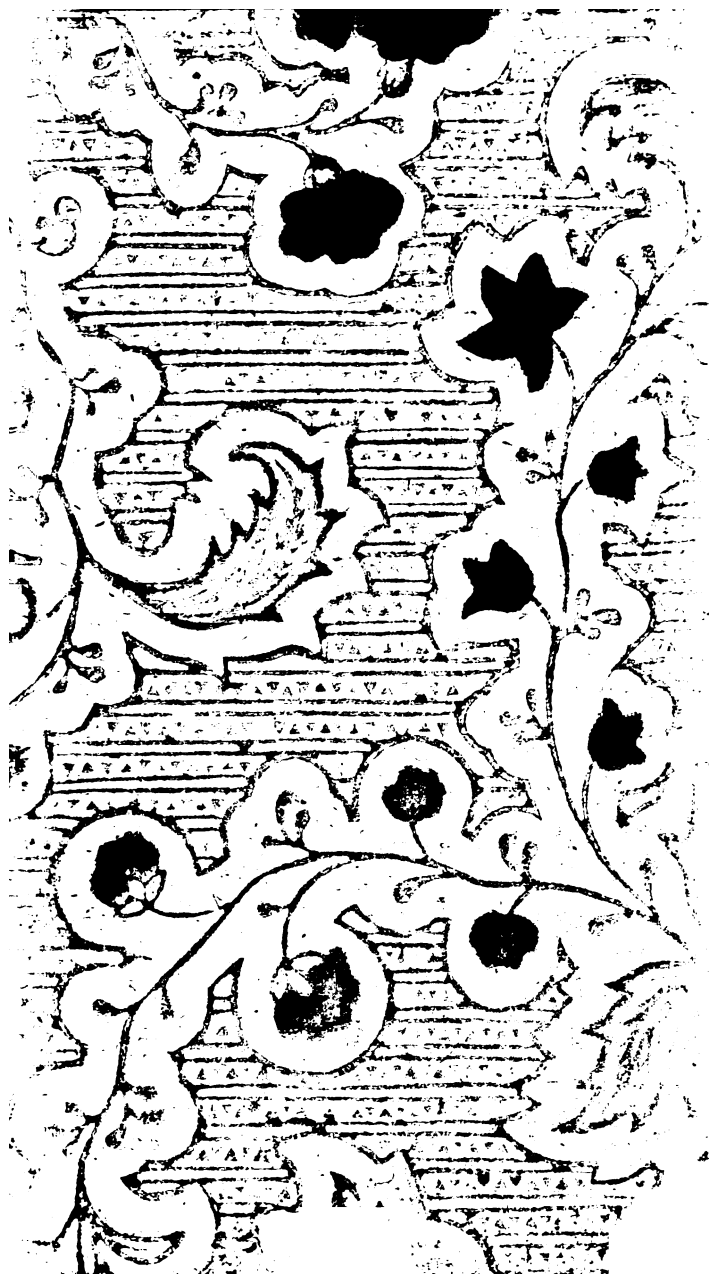
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

+

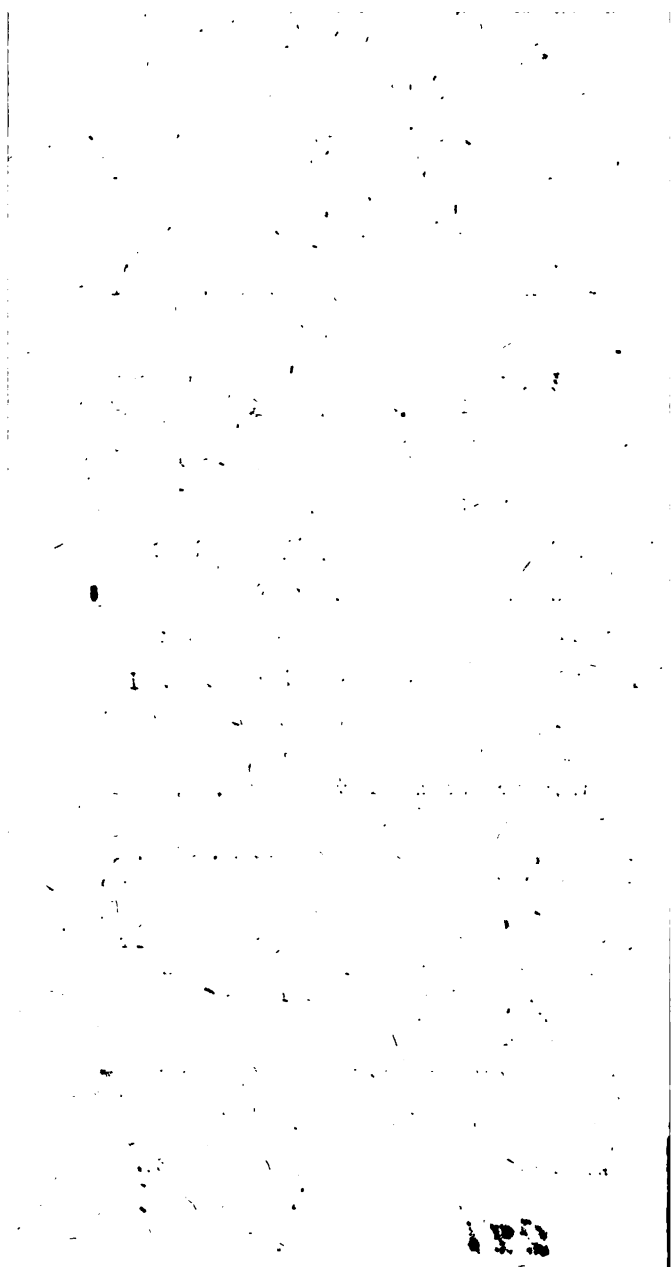

DE
CLAVD. TIBERII
NERONIS
IN LITTERARVM STVDIA
MERITIS,
COMMENTATIO
HISTORICO-CRITICA,

QVA SIMVL
ANTIQVORVM DE TIBERIO
SCRIPTORVM LOCI QVIDAM
ILLI PRAESERTIM, QVI DECRETVM
EIVS DE CHRISTO IN DEORVM
NVMERVVM REFERENDO,
COMMEMORANT,
ILLVSTRANTVR ET VINDICANTVR,
AVCTORE,
SIGISM. IVSTO EHRHARDTO,
GEMÜNDÄ-HERBIPOLITANO
SANCTARVM DISCIPLINARVM CVLTORE, ET
SOCIETATIS LATINAE, QVAE IENAE
FLORET, COLLEGA ORDI-
NARIO.

COBVRGI,
APVD GEORGIVM OTTONEM.
M D CC LIII.

271. 4. 185.

CONSPECTVS DICENDORVM.

POSTQVAM de elegantiorum litterarum vsu, necessitate, & præstantia generaliter quedam tradita I.

DICENDORVMQVE indicata est præparatio; II. IP-
SAS, tractandæ in præfatione materie enodabimus par-
tes III.

VNA cum argumentis, pro eius rei veritate pugnantibus,
ita, VI.

PRIMARIVM eorum ex ipsa humanitatis studiorum in-
dole petendum esse doceamus IV.

QVOCVM alia quedam coniunguntur, ex politionum ma-
xime litterarum viliitate depromta V. VI.

TIVMQVE his adicitur hinc inde excitatum, eas cete-
rarum artium & disciplinarum facile cognosci fulcra atque
fundamenta VII.

SVBSIDIA *porro*, quibus studiorum istorum refutari apte
possint aduersarii produntur, VIII.

LITTERARVM in ciuitate christiana omnino adaugen-
dum disquiritur ratio IX. X.

DE iis *postea*, qui oderunt litteras disputatur XI.

EORVMQVE interior depingitur conditio XII - XV.

REFVTATIS etiam horum contra crescentium litterarum
necessitatem obiectionibus XVI. XVII. XVIII.

PRAEPARATIONIS finiuntur limites, eiusque cum
tractando huius scriptoris argumento ostenditur nexus XIX.

HIS præmissis, ad ipsam commentationis materiam oratio
conuertitur, ac

PRIMVM ea, quæ CLAVDIVM TIBERIVM NERONEM
litterarum declarant fautorem exponuntur XX - XXVII,
hinc

ILLVSTRANTVR *partim* ea, quæ de eius studiis ex-
stant apud antiquiores testimonia XXI. XXII. quæ

ET explicantur XXIII.

ET pro virium modo vindicantur XXIV;

partim, quæ aliæ pro ea re excitari queunt rationes XXVII.

AD finem his perductis agitur denique de primariis, quæ se eruditis præbuit fautorem *Tiberius* documentis XXVIII.

SINGVLATIM autem de his exponitur, ac *primum*

DE iis dicitur fauoris eius specimenibus, quæ hinc inde parent, consecrandum sibi proposuisse generis huius seruatores XXIX.

CVIVS facti

I. Proferuntur testimonia XXX, aliis quidem vera & indubia XXXI. XXXII; aliis vero dubia & incerta, puta XXXIII.

II. Potiores addiciuntur rationes, quibus eius euincitur veritas XXXIV.

III. Aliorum de ea re refutantur obiectiones XXXV. XXXVI.

IV. Causæ adduntur, quibus commotus in deorum numerum Christum referre voluerit *Tiberius* XXXVII. XXXVIII.

V. Atque magis confirmantur XXXIX:

ALIA demum *Tiberii* erga eruditos demonstrata fauoris exempla recensentur XL - XLV.

QVVM quæ SEIANO XL. XLI;

TVM VELLEIO PATERCVLO cognita fecit XLII.

QVO vero maior a nobis habeatur eruditorum fautor *Tiberius*, ceteri, qui eius tempore Romæ inclaruerunt litteratores numerantur XLIII.

QVORVM etiam alius atque alius libros ab ipsis exaratos *Tiberio* dedicasse, & maxime eum laudasse exemplis comprobatur XLIV.

ADDITISQVE, quos inprimis amavit honorauitque, eruditis; XLV.

OMNIS tandem huius materiæ concluditur finis XLVI.

PROLEGOMENA.

I.

NVLLEVS *adbut*, nomine & memoria dignus, exstitit eruditus, qui in exponenda politionum litterarum indole occupatus, aut voluerit aut negare potius potuerit, vere earum, praeter ceteras artes et disciplinas, cognitionem, ad hominum simul utilitatem atque dignitatem *a)*; Neminem *porro* mortaliæ fortuna ad gloriam vidimus erectum, cuius fugisset scientiam, quale quantumque momentum positum sit in elegantioribus his litteris, praesertim quum ingenue professi sint multi, se, quascunque fecerint in omni honorum genere progressionem, praestantissimis his studiis debere; Nullus *denique*, neque tam ferus neque tam inhumanis virtutibus semper fuit hostis, princeps, qui,

A sine

a) Euolvas, si placet, *civitatis nostrae Prosectori*
Excellentissimi IO. ERN. dicatum typisque excu-
 IMMAN. WALCHII *sum Ienae 1751. fol.*
negyricum Serenissimo So-

sine aliquo delectu ex republica proscribenda sibi proposuisset, humanitatis studia: quorum tamen ope & auxilio respublica sapienter gubernatur, insani hostium mitigantur animi, perenni denique omnes fortunes fruuntur & gloria. Tot contra & tanta & tam graua nobis in promptu sunt eorum elogia, ut, qui nec adfentire istis, nec noua antiquis superaddere velit praeconia amens merito iudicetur & in summum ingratus. Multo tamen praestat, ex plurimis indicare, quamquam pauca, nequaquam tamen infima, gloriae eorum testimonia. Elegantissimum modo, a praestanti illa, nomen quod gerunt, humanitate excitabo, quod ita omnino comparatum video, ut & ipsam, quam nobis sociisque nostris praebent utilitatem, & quem sibi praefixum habent scopum, vel primo momento exprimat. Res ipsa loquitur, ob eandemque causam nullum fere hoc ipso aut re dignius, aut omnibus iucundius, aut re vera honestius fingi unquam potuit vocabulum. Haec, quo breuior est, elegantiorum litterarum descriptio, eo dilucidius ea erit, si, quae de interna eius rei ratione cogitari possunt, vel paucis velimus expendere. Verum umbrant me pingere earum laudum, quae tantopere commendant humanitatis studia, iure dixeris, si, quod est verissimum, aut alienis firmare testimoniis, aut nouo quodam dicendi modo deducere mihi sumerem. Quare ne longius progrediar quam mihi est concessum, praeparationis huius limites, vltro quam satis est, non exten-

tendam. Sufficere potius aliquo modo potest, non vocari haec, quae hactenus disputavi, apud eos in controuersiam *b)*, quorum est, *partim* de omnibus his ferre iudicium; *partim*, quod in hac re iustum cognouerunt & aequum diiudicare *c)*. Quum denique eximia nobis ex politionibus his disciplinis capienda sint commoda, quae ab iis certe percipiuntur, qui sedulo istis operam nauant, omnino hoc, quod historia testatur *litteraria* eruditio nominata; experientia docet; ipsa denique earum confirmat conditio, permultum facit, ut in litteratos non minus quam in ipsas litteras laudes competere atque honores, hinc inde cognoscamus.

A 2

H.

b) Quia singulari: de litterarum praestantia earumque utilitate, diligentia commentati sunt, sequentes excito. Praeter PETRUM CVNAEVM, cuius de eodem argumento satis elegans exstat oratio, in orationum eiusdem, praeclara Christ. Cellarii cura, edita collectione Lipsiae 1693, 8. n. 2. p. 24 - 45, eandem materiam tractarunt MARC. ANT. MURETVS orationum sylloge lugalsstad. 1667. 8. pag. 25. seq. seu ex edit. M. Iac. Thomasi Lipsi. 1726. 8. vol. I. p. 22; D. IAC. FACCIOLATI de optimis studiis orationibus decem editis a

el. M. Apino Lipsi. 1725. 8; NICOL. VERNVLAEVUS orat. de laudibus disciplinarum omnium, inserta Rhetorum collegii Purcenis orationibus Part. III. p. 842. IO. AVG. ERNESTI de doctrinae accuratae & promptae laudibus Lipsiae 1751. 4.

c) Legas hoc loco velim MARC. ANTON. MURETI orat. de laudibus litterarum, quae in eiusdem orationum collectione secunda ordine est. Volum. 1. pag. II. ed. Thomasi. cum aliis apud EXCELLENTISS. IO. AVG. ERNESTI oratione memorato cet.

II.

ATQUE ex eo quidem, quod firmissima haec studia sint elegantiora honoratis gloriae furlera, omnibus delectamenta, miseriae denique & calamitatis dulcissima solatia *d)*; cui displiceat, vix erit aliquis, ubi peruulgatae istius quaestionis epoditam a me intellexerit veritatem: *An adaugeri in republica conducatur litterarum politionum studia?* Quum tanti sit momenti eiusmodi disceptatio, quae & gravitate & ipsa rei maxime sese commendet iucunditate; quum denique litterarum studia, ut maximas faciunt accessiones, ita in maximis omnium vergunt incrementum: non possum abs me impetrare, quo minus adfirmem, ad propaganda ea omnes oportere nos intendere nervos! Ex quibus iam facile colligitur, eo maiorem litterarum cultoribus ut referant gratiam, eos decete, qui maiore aliis antecellunt auctoritate simul potentiaque. Quae omnia tunc demum iure meritoque adfirmare poterunt, si de veritate propositae quaestionis, prout satis est, fuerimus convicti. Indicare sub finem fas est, alios iam quidem eundem in se suscepisse laborem, ex quibus vnicum enumerari IOANNEM PAVLLVM SLEVOGTIVM *e)* sufficiat; attamen, quum

d) Comp. LVC. ANN. SENECAE *epist.* XXI. LXXXII. LXXXIV. add. *eiusd. de beneficio libr. 1, PLINIVM. IVN. epist. XVII. et complures alios.* *e)* Videas eiusdem *pro-gramma academ. utrum in republica valde promoueri debeant elegantiores litterae?* Ienae 1693. 4. add. IO. ANT. TÜRRETINI *orator.*

quum de eodem verba facere argumento mihi sumo; nihil certe, quod sit superfluum, committere vereor, siquidem, qui odio habent elegantiora ista studia, nec nostris desint temporibus.

III.

COMMENTANDI itaque, quam mihi praescripsi, omnino permittit ratio, ut, quae ab aliis atque aliis de adaugendis politiorum disciplinarum studiis disceptata sunt, exponam breviusque repetam, habito tamen eorum, quae ante iam disputavi, certo respectu. In quibus explicandis, ubi aliorum a nostra mente, veritatem ruente, discedant sententiae; quo minus in discutiendis istis studia mea ponam vix aut nullo modo a me impetrabo. De cetero, pro libelli materiaeque ratione, ea adiciam, quae ut probent, non debere non quemcunque adaugere elegantiora haec studia, potiora esse argumenta, faciliore labore cognoscuntur. Tunc denique patens mihi erit via, qua ad ea perveniam, necesse est, quae de praecipuis CLAUDII TIBERII NERONIS, quibus litteris aequae ac litteratis se praebuit fauorem, documentis, ut animo mihi constitui, proferam. Ad haec autem, quod moneam, satis cum scopo nostro puto conveniens, quam maximae hoc mihi curae esse, ut brevibus quaevis absoluta sint atque celeriter pertractata.

A 3

IV.

orat. acad. de studiis emendandis & promovendis, it. FR. BACO DE VERV
quae extat in EIVSDEM LAMIO libros de augmen
tis scientiarum. cet.
opuscul. var. generis tom. 1.

IV.

IAM pro tractandi ordine, ea enarranda sunt, quae ad proffiganda quae litterarum hostes proferunt argumenta multum omnino faciunt, quaeque, ut res ipsa docet, memoratae a me quaestionis magis euincunt veritatem. Quare ad id *primum* respiciamus, quod de interna studiorum istorum natura ad hoc tempus inter eruditos disceptatum fuit, necesse est, quo veriori certe concludendi modo eorum probarent necessitatem. Multam hac in re pereximiamque diligentiam posuerunt multi, quamvis haec inter ipsos intercedat dissensio, ut duas facile constituent classes. Quorum *alii*, POSITIVE, uti dicunt, de eodem argumento disputantes; prouehendarum in re publica litterarum admodum exaggerant usum, nec quicquam ipsis praeter hoc, quod de hac re alii dubitant, absurdius videtur. *Alii* porro NEGATIVE hoc exponunt, incommoda praesentientes atque diuinantes, absoluta quadam necessitate cum litterarum ex republica relegatione coniuncta. Praestantissimam autem hanc, pro veritate argumentationem omnibus per se late patere, & ad omnia, quae ad litterarum adaugendarum necessitatem spectant, pertinere, singuli videbunt; qui *vel* paucis expendere eam ipsi velint; *vel* litteris hisce familiariter semper utantur: Duplici enim hac causa conuincimur, laudatas pro merito disciplinas in republica tenere locum oportere firmissimum.

V.

MITTAMVS tamen hoc, quod primarium fere ad comprobendam litterarum in republica efflorescentium necessitatem, cognoscitur argumentum, quum alia adhuc sint, quae demonstrant, quare & grata nobis & iucunda esse debeat maior sublimiorum studiorum propagatio, ponderosa nimirum eaque verissima praefudicia. Eiusmodi puto, quae necessarias homini reddunt ob miserimum eius, ubi his priuatus est studiis, mentis statum, omnes verae eruditionis partes. Possem equidem, diutius commorari de hoc probationum principe, nisi ad scholas, ut aiunt, *theologicas* pertinere hoc, res ipsa doceret, de qua vix aut nullo modo cogitari licet, ubi tristissimae istius tenebrarum cum lumine permutationis, immemores esse velimus, quae ab eo tempore, quo scelesto plane modo benignissimo descuerunt conditore primi parentes, locum in anima tenere incepit. Quare quum a nostrae scriptionis fine haec prorsus aliena sint, nominatim tamen, ne lacuna sit, istius argumenti feci mentionem, cuius vberiorum facile alii dabunt explicationem. Meum magis erit, ut, quantum istis doctrinis tribuendum sit, non tam ratiocinationibus quam exemplis, quibus omnis memoriae abundant tabulae, ostendam: Ex his enim manifeste adparet, ubi ex republica proscripta fuerint litterarum studia, nec rectum ibi nec falsum discernere potuisse mortales; immo a veriori statim religione declinauisse *Christianos*; denique & ad superstitionem & ad

fidei inconstantiam paene omnes abduci se passos esse. Ex multis, passim obuiis exemplis pauca dabo, quae dictis fidem faciant!

Ipsa tantum adaequamus *septimi, octavi & sequentium* seculorum, quae ad nos delata sunt, ingenii monumenta, abunde certe testantur ea, litterarum studiis amissis, veriorem simul summi Numinis cultum aut maxima ex parte corruptum *f)*; aut totum propemodum fuisse amissum. Atque haec studiorum negligentia, sic fere, scelesto modo creuit, ut nec homines nec christianos se esse scirent. Idem profecto sibi volunt, quae in hanc sententiam ROBERTVS BELLARMINVS *g)* pronunciauit verba: „Annis, inquit, aliquot, *antequam Lutherana & Calviniana RELIGIO* „(quam ipse HAERESIN adpellat) oriretur, nulla ferme erat, ut ii testantur, qui etiam tunc vivebant, nulla, inquam, prope erat, in iudiciis ecclesiasticis severitas; nulla in moribus discipli-
na;

f) Exemplis, quae hoc loco dixi, collustrant IL-
LUSTR. ET MAGNIF.
ACAD. GOETTING. CAN-
CELLARIUS D. IO LAVR.
DE MOSHEIM *institut.*
hister, eccles. minor. part. I.
pag. 419. 514. 551. Summe
Reuer. D. SIG. IAC. BAVM-
GARTENIUS *dissert. de*
αγγελια των veterum ciui-
τατις christianae doctorum
Halaë 1750. §. 42. 45. p. 36.
b. D. CHR. EBERH. WEIS-
MANNVS *memorab. hist.*

sacr. nov. test. tom. II. pag.
636. seq. &, quem honoris
& reuerentiae causa no-
mino, D. CHR. AVG. HEV-
MANNVS *conspect. reipa-*
blic. litter. pag. 95. edit.
Hanov. 1740. 8.

g) *Operum tom. vi. pag.*
296. Colon. Agripp. 1615.
fol. add. CHRIST. STOC-
KIVM *orat. de ignoran-*
tia, quae ante et sub re-
formationis tempus in
Christiano orbe fuit „.

„na; NVLLA IN SACRIS LITTERIS ERV-
 „DITIO; *nulla in rebus diuinis reuerentia*; NVL-
 „LA PROPEMODVM ERAT RELIGIO„.
 Quibus addi meretur MELCHIORIS CANI *h)*
 de eadem re effatum: „*quo tempore*, ait, LV-
 „THERVS in Germania papam impugnare coe-
 „perit, scholae theologos, quos optimis armis in-
 „structos esse oportuisset, nihil prorsus habuisse,
 „nisi arundines longas, & leuia puerorum arma!
 Tantum potuit suadere, sine humanitate, sine li-
 teris, sine vlla denique bona arte superstitionum
 religio! Haec si curatius expendere, vnde acci-
 derit, cernis, vt tam varia tamque nefanda in sa-
 cras litteras multi patrarent scelera; qua porro
 ex causa, humanarum constitutionum aequari
 diuinae potuerit auctoritas? vnde denique tam
 multi multorum errores in ecclesiam redundare
 istis temporibus coeperint, cum qui de praeci-
 puis fidei capitibus minimeque tolerandi; tum
 circa eius generis commissi materias, non tanti
 quidem ponderis, vt de iis aliter sentientes aut
 obiurgare, aut statim damnare sibi sumerent *i)*.
 Et quae sunt reliqua.

A 5

VI.

h) Loc. theologic. libr.
 IX. cap. 1.

i) Qui huiusmodi sci-
re cupit documenta, able-
gamus eum ad commentat.
de exultatione laicorum me-
diæ aevi conscriptam,
quam edidit EXCELLENT.
 CHR. GVIL. FRANC.

WALCHIVS Ienae 1750. 4.
 add. PETR. BAILII. *di-*
ction. histor. critiqn. tom.
 IV. p. 468. voce: *virgilius.*
 ed. Godesched. it. WARAEI
 scriptor. Hibern. p. 37. it.
 GVIL. CAVEI *histor. ec-*
clesiastic. litter. vol. 1. prat-
fat. ed. Basil. 1741. fol.

VI.

PROINDE, quum inter rem litterariam atque cultum dei verum necessarius quidam intersit nexus, haud finistre is iudicat, qui & de republica & de puriori summi omnium rerum arbitri coetu optime mereri litterarum haec studia adfirmat, obque eandem causam magis magisque augenda haec iudicat k). Haec autem conclusio, quam habeat probandi vim non ita profecto, ut est, consideratur, nisi ab iis, quorum in sacra iuxta & civili historia quam optime versatur diligentia. Historia, inquam, in qua, quicquid aut ad conservandas; aut ad repurgandas saltem sacras litteras, olim fecerint optima haec studia, narratur. De priori ut monemus opus nequidem est, quum minus puram mansisse coelestem religionem, exterminatis ex Christiana civitate his litteris iam audiimus (§. V.); de posteriori contra decimi & sexti seculi abunde testantur monumenta. Num forte ut credamus cogimur, tantas fecisse accessiones breviori temporum intervallo salutare, uti dicitur, Reformationis opus, nisi renatae ante iam fuissent, maxime per Graecos in Italia exules l), elegantiores litterae?

k) Excitari eam ob causam meretur. p. LVDQV. THOMASINII elegans gallico sermone conscriptus & inscriptus liber: „Methode d'etudier les lettres humaines par ra-

„port aux lettres diuines. Paris 1611. 8. tom. 1. praefat.

l) Vid. S. R. Lipsiae ornamentum, D. CHR. FRID. BOERNERI dissert. de migratione altera litterar. grat.

terrae? Tantum adest, ut qui male secus statuat, omnem amisisse fidem historicam verum sit *m*)! Quid quaeris? ipsos de hac re consentientes habemus *Constantiensis Concilii patres n*); immo ipsam non semel ita sensitisse b. d. MARTINUM LUTHERUM diligentioribus eius scriptorum abunde constat lectoribus o). Tanta, ut vides,

græcar. Lips. add. S. R. D. AVG. CHR. HEYMANNI consp. reipub. litter. cap. 4. §. 47. p. 131. coll. §. 51. p. 139. M. IO. CHR. FISCHERI diss. de insignioribus bonarum litterar. Secul. XIV. usque ad initium Secul. XVI. in Italia restauratoribus lenae 1744. §. 1. cuius etiam summa inserta legitur, M. ABR. KRIGELII excerpt. selectar. dissert. ann. 1745. p. 95. seq.

m) Ex antiquioribus hoc iam intellexit CLEMENS ALEXANDRINUS, cuius *libr. 1. Stromat.* haec verba leguntur: „Etsi
„ipsa sibi sufficit, nec opis
„alienae eget, doctrina saluatore
„uatoris, cum sit potentia
„et sapientia ipsius Dei;
„tamen græcanica si accessit,
„non quidem validiorem reddit veritatem,
„sed philosophicos insultus

„ab ea amolitur, & insidias omnes auersens, sepes & lorica est domini.
„cae vineae „.

n) Collegit, quae huc spectant, & diiudicavit memoratorum CONCILII PATRUM, effata cl. M. GOTTL. FRID. GULDIVS „comment. de patribus concilii constantiensis veritatis evangelicae testibus, nec non rei literariae adsertoribus & vindicibus, „Laub. & Lips. 1737. 4. cap. II. tot. p. 30. seq.

o) Praeter alios innumeros de hac re evolutos b. d. IO. GOTTL. WERNSDORFII *diss. de progressu emendatae per D. M. LUTHERUM religionis. Viteb. 1717.* insertam etiam eiusdem *dissert. academ. D. IO. HENR. A SELEN progr. de incrementis quae studium politicum ex re-*
for-

vides, his infusa litteris pondera, quorum nec plura, nec maiora, nec similia in alia quadam re celebrantur! Ita enim res se habet, ut & harum ope & auxilio repurgata sit, non exclusa tamen superiori Dei potentia *p*), diuipior doctrina, & repurgata ad nostra usque tempora: Deo sit laus & gloriis! conseruata *q*): ex quibus nimirum ad confutandas hostium salutis nostrae ineptias firmissima repetuntur praesidia.

VII.

COGITARE porro cum animis nostris nos oportet, ceterarum omnium disciplinarum fulcra esse optima haec studia atque fundamenta. Ea intelligas velim omnia, siue sacra sint; siue profana; quae humanam emendant vitam; quae magis eam magisque ornant, & ad altiora prouehunt comoda! Haec sunt, quae, ut libere, secure, beateque vivamus nos adiuuant, hincque nos

formatione Lutheri coepit. Lübeckae 1719. 4. D. ALB. MENON. VHRPORTENII *progr. de litteris per repurgata sacra efflorescentibus, quae in EIVSDEM fasciculo disputationum ad theologiam maxime exegeticam & philologiam sacram pertinentium.* Caeburgi 1739. 8. p. 585. seq. exstat add. VITI LVDOV. DE SECKENDORF *Luther. Christenstaat* passim.

p) Comp. b. D. SAL. ERN. CYPRIANI *Belehrung vom Ursprung und Wachsthum des Pabstthums.* p. 623. sq.

q) Huc spectat M. IO. CHRIST. GRATTERERI *orat. de insigni providentia diuini Numinis, terrestrium in fouendis tuendisque Musis.* Altorfi 1751. 4. typis cusa.

nos statumque nostrum reddunt perfectiorem? Instituant vero, pro cuiusque vitae ratione omnes, alios ut prudenter ac feliciter imperare velint, alios quo meliores sint in rebus publicis ciues. Quid igitur reipublicae utilius? Quid praeter litterarum studia, ut istis fruatur mortales, nobis erit salutaris? Audiamus hanc ob causam quae huc spectant 10. BVXTORFII r) de ea re verba, verissima certe et quae mea faciam satis apta: „*Periturae, inquit, urbis, aut malorum imminentium hoc primum indicium est, si decedunt Magnates, sapientes et boni doctores* „: Res digna, quae ab omnibus praecipitur disciplinarum adaugendarum aduersariis, & idonea, de qua diligenter differatur, ne amplius existant, qui debitare de illarum necessitate sibi sumant.

VIII.

HAEC, quamuis ita se habeant, & quid circa litterarum florem iustum sit, ex ipsis a me excitatis argumentationibus clare pateat, tamen, qui impune contra maiorem horum studiorum florem insaniunt, non defunt. Iam vero, ut in discutiendis eorum, aduersus haec studia, rationibus meae ponam studia, decet me curatius de iisdem disputare, atque in pudorem ipsorum atque emendationem pauca adhuc addere. Ante omnia vero ea potissimum sibi in memoriam reuocare velint, peto, quae de politiorum litterarum paullo antea tradidi cum praestantia, tum usu atque utilita-

r) Florileg. p. 322. seq.

te s). Quam magis rem ipsam illustrent exempla, hisque id, quod dicimus, cuiusmodi sit, demonstretur, varia illorum ut istis ante oculos ponamus studiorum nostrorum *Lucianis*, multum omnino iuuabit. Operam iam poteramus dare, ut ipsis, quantum gloriae ac potestatis exhinc acceperit omnis quondam orbis terrarum regina Roma, ostenderemus; ubi cum armis coniuncta essent litterarum studia t). Quodsi hac ratione, qui omnibus antea renuit viribus, litterarum intellexerit utilitatem, animus nunc eius, cuiusmodi sit, ipse erit pernosendus, ut ex huius conditione colligere possimus, quare de hac veritate ille inoffenderit, aut quibus rationibus & argumentationibus ad meliorem reducatur mentem. Hinc dubiorum eorum solutiones proxime ut accedant, necesse esse quilibet videt, ut etiam simul de generibus internaue indole adaugendarum litterarum cum ipsis disceptandum erit summe necessarium.

IX.

s) In omni studiorum parte, ad eius imprimis ut respiciamus utilitatem, necesse est, quare recte omnino *ARISTIPPVS* apud *DIOGENEM LAERTIUM* libr. 2. interrogatus: „*Quaenam sint ea, quae pueros honestos ad discere oporteat?*“ respondit: quibus, quum vi-ri fuerint, utantur!

t) *Comp. b. CHR. CELLARI compend. antiquitat. Rom. lib. 7. sect. 1. §. 2. p. 448. ed. EXCELLENT. WALCHII. Jen. 1750. 8. & praeter alios ALEX. POPIVM apud GODOFR. EPHR. MÜLLERVM in der historischen Einleitung zu nöthiger Kenntnis der alten lateinischen Schriftsteller part. 1. p. 131.*

IX.

PRIMO igitur, quum vltimum primo loco ponamus ad ea respiciamus, quae prouehenda expectamus humanitatis studiorum genera, ita quidem, vt, quae nostro communique omnium magis profunt commoda, ab iis, quae minus nobis locisque nostris emolumento sunt, diligentissime separemus. Merito autem ea in re quaeritur: verum noua plane sint, quae vt in republica radices agant, coniunctis contendimus viribus, quaedam illorum genera? an noua tantummodo & ad ipsam rei naturam melius adcommodata, veste induta adpareant? Quod enim qui non intelligit, omnes statim, quas renouatas cognoscit sublimiores disciplinas, impugnabit certissime immo damnabit.

X.

QVOD huic proximum est, finem spectat, secundum quem ad pristinam vt perueniant magnitudinem, litterarum studia, mirifica industria laboramus. Imprimis vero de hoc adnotamus, quam diligentissime prospicere nos debere, ne ad falsae cuiusdam religionis propagationem quaedam eorum faciant accessiones, quod vbi factum erit, & communis omnium securitas & requies non amplius manebunt. Rectius hoc obseruato, cognoscere inde facili labore possumus, cuius sint farinae qui, vt ad maius fastigium euehant arctiores disciplinas, omnes intendunt nervos. Nec non ipsi, qui ad augenda elegantiora haec studia suam adhibent diligentiam intelligere licebit, num
satis

fatis aptos se reddiderint atque idoneos ad eorum propagationem, & corporis dotes reuera sibi comparauerint *a*)? Ex quibus omnibus indicari tandem poterit *utrum augere haec politiorum disciplinarum studia, an vero minuere ea, reipublicae utilitatibus sit convenientissimum?*

XI,

ADFERUNT autem, qui satis inuido erga litteras praediti sunt animo, multa quidem attenuamen leuissima ad infringendam labefactandamque earum auctoritatem argumenta. Hincque inde satis cognitum est & exploratum, id hominum genus, elegantiorum nimirum studiorum aduersarios, mores omnino feros immanemque ubique naturam ostendere: Hoc enim cogitant; hoc ipsi meditantur; quod non altiore nobis opus sit scientia data opera probant, vanaque esse haec studia pronuntiant *b*). Quare, quum plurima eorum eaque *generalia*, uti dicuntur argumenta, quae aduersus politiorum litterarum florem excitant, ita comparata sint; ut vnum altero vel tollatur vel ad minimum debilitetur: quamuis pugnantia eos loqui ipsi non videant: non necesse esse arbitror, ut ad refutanda haec multum temporis transigam;

a) Quae huius generis sint eruditorum virtutes, depromere eas licet, ex famigeratissimo PETRI POIRETI, *de eruditione triplici* cet. libro, edito a. cel. D. Cbrist. Thomasio Francof. & Lips. 1705. 8.

b) Comp. CORNEL. AGRIPPAE *libellum de vanitate scientiarum*, *Colen. Agripp.* cuius conspectum legas apud PETR. BAILIUM *diction. hist. crit.* tom. I. pag. 105. edit. *Godsched.*

figam, & multo magis ea prosequar quae ad praesens faciunt scriptiois huius propositum. Obque eandem causam ad eas potissimum infringendas eorum nugas adplicabo animum, quae vtrut grauioris sunt momenti, ita in eum finem ab ipsis excogitatae litterisque mandatae, quo magis constet non debere, de quibus loquimur, in republica augeri nec diuiniora nec humana studia !

XII.

NEQUE vero alienum ab huius commentationis proposito exillimo, quibus causis ad reprehendendas reiiciendasque has litteras adducti sunt plurimi, paullo adcuratius exquirere. Earum vero principem in ipsorum quaerendam esse animorum conditionibus video, clarius iam exponendis. Vix certe vlla ostendi potest valida causa, quoue minus apertum sit, eos esse quam maxime iniuriosos, *cum* erga se ipsos, *tum* erga patriam, omnemque posteritatem. Etenim ea ut tollant non erubescunt, quae religionis fundamentum, quae reipublicae fulcrum, quae denique omnium rerum ornamentum sunt, politica nempe studia. Quumque pro virium suarum modo, ut eorum debilitent auctoritatem, nihil praetermittant; mortalium penitus perdunt animos, verum DEI abiurant cultum, omnibusque vitae suae sociis intollerabilia adferunt incommoda & iniquissima. Hoc, quum verum sit atque verissimum quilibet videt, certe ad hoc multum facit, ut quo praedicti sint animo hinc

inde cognoscamus, impio videlicet, scelerato, & in summum ingrato: ita quidem, ut non vnico, vntut satis est, vocabulo exprimi possint eorum erga amantissima studia impietates. Ex quo igitur fonte promanare has putemus? varias saltem ipsorum perlustremus classes, & vnde illae deducantur mox videbimus!

XIII.

QUI potissimi itaque litterarum elegantiorum cognoscuntur conuitiatores, ii certe sunt, quum falso quem profitentur summi Numinis cultui x) in totos contrarias has esse animaduertant, ipsa-

x) Eadem fere ex causa *Julianum* illum *Apostatam* Christianis interdixisse scholarum vsum constat. De qua re legas velim M. GOTTL. FRID. GVDII commentat: *de artibus Iuliani apostatae paganam superstitionem instaurandi* Ienae 1739. 4. §. XII. p. II. SAM. IOHNSONII *Beschreibung der Künste Iuliani das Christenthum auszurotten*: ed. germ. M. Aug. Tittellii. Lignit. 1748. 8. et summe Reuer. D. SIG. IAC. BAUMGARTENII cum *dissert. de Apyppuarum veter. ciuit. Christianae doctorum Halae* 1750. §. XXII. *tum Auszug der Kirchen-Geschichte* part. II. p. 793. add. M. ERDM. VHSENII *gelerten Criticum* part. I. p. 213. seq. DE LA BLERTRIE *vie l'Empereur Julien*. Paris. 1746. 12. apud *Journal des Savans* 1735. tom. 107. p. 28. 291. D. AD. RECHENBERGII *dissertat. III. de Iuliano Apostata* Lipsiae 1684. QVIL. CAVEI *Leben derer Altväter* tom. II. Breae 1701. 4. edito, p. 73. 74. ANONYMI *Leben Iulians des Abtrünnigen*, Berol. 1736. 8. IO. SAM. MÜLLERI *Abhandlung von Keyser Iulianus dem Abtrünnigen*. Hamburg, 1752. 4. QVIL. CAVEI

ipsarum depellunt florem & quasi in terram demergunt y). Auide hi, quae *Christianorum* olim terrarum orbem admodum vexauit, iterum expectant litterarum caliginem, ne cognita veritate & clariore sanctorum disciplinarum luce accensa, eorum mendacia & in doctrina diuiniore tenebrae aliorum oculis amplius sint subiectae; ita, vt coniunctis viribus istis resistent. Hinc non omnibus discere omnia, quae ad cognoscendam veritatem, cum in tenebris adhuc versantur, viam parare queant, apud ipsos licet; Hinc aliorum, qui meliora omnino tradiderunt & veriora nec legere nec possidere scripta religioni ipsorum addictis non concedunt; Hinc omnia denique, quae ad *Aristotelis* non probata sunt praecepta, falsa statim, impia, immoque *diabolica* z), vt ita di-

B 2

cam

CAVEI scriptor. eccles. histor. litter. vol. i. p. 346. sq. GOTT. ARNOLDI unpartheyische Kirch- und Kexerhistor. Part. i. Norimb. 1729. fol. pag. 138. reliquos.

y) Compara ob eam causam EXCELLENTISSIMI CHRIST. QVIL. FRANC. WALCHII warbafftige Geschichte der seligen Frau Catharina von Bora cet. nouiss. Halae 1752. 8. praefat. p. 12. cet.

z) De praeteritis omni-

no temporibus, quam optime hoc probatur

CLAVD. ESPENCARI; commentar. in 2 Tim. 3, 14. 15. verbis: „In auctori-
bus, inquit, latinis grae-
ce nosse suspectum fuit,
ebraice autem prope hae-
reticum“. add. PETRUM BAILIVM in dem historisch critischem Wörterbuch tom. IV. voc. Virgilius. cet. it. D. FR. ANDR. HALLBAVERVM in dem dreymerckwürd. Glaubensbekenntnissen cet. Ien. 1730. 8. praefat. p. 12. seq.

cam, ipsi declarant *a*). Quare etiam quum coecos praeceptores, sequantur sine omni ratione obcoecati discipuli, & coacti nil legant, nihil audiant, nihilque, praeter ea quae eorum magistri cognoscenda ipsis praecipiant, accipiant; fieri non aliter potest, quam ut religionis suae falsitas aut paucis innotescat, aut, si quibusdam cognita ea sit quominus necessarium veritati adsensum praebeant; ex aliis causis coerceantur. Deplo-
randa sane & omnium impietatum maxima, nullo ne quidem modo excusanda! Taedet vero me ex memorata hac causa vel nomine ipsorum hoc loco recolere memoriam, ubi praesertim in omnibus fere politorum studiorum generibus nimis clare ipsi quod produnt inscitiam suam, animadu-
uerto, ex qua & clare cognoscuntur ipsi, & optime diiudicantur *b*).

XIV.

a) Nouum huius rei exemplum habemus (ex inuidia plurimorum religionis suae doctorum, deductum,) in *Excellentissimo* quondam *Erfurtens. academ.* Professore, nunc emortuo, DI ANDR. GORDONIO comprobatum, aduersus quem, quum omnis studiorum generis abundaret non leuiori scientia, inuidia & odium aliorum satis abunde rebellarent. Id quod pariter ipsi ac aliis accidisse,

dum *Pontificiorum* adhuc sequeretur castra, expressis de se adfirmat verbis *doctissimus* FRANC. ROTHFISCHERVS in *der Nachricht von seinem Uebergange von der römischen zu der evangelischen Kirche. passim.*

b) Qui speciminis gratia quaedam *ignorantiae Pontificiorum* haurire cupiunt *documenta*, si lubet, euoluant *summe Vener. D. CASP. IAC. HUTHII, doctoris mei & fautoris ad gratias.*

XIV.

ALII, hisque qui proxime accedunt, illi censendi sunt, qui nefandis prorsus & pestiferis

B 3

car-

aras usque colendi, dissertat. II. „de beatitudine „morientium in domino per „D. Mart. Lutherum re- „stituta Sect. 2. §. 3. p. 13. not. collato §. XII. pag. 42. not. Erlangae 1746. 4. Qui- bus addere placet, alio- rum effata, quibus, igno- rantiam suam quod non pauci istorum laudent, vere constat. Huc refe- rendum est, illud insci- tiae apud Franciscanos monumentum, quo nefa- rio plane modo Davidis ex Psalm. LXXI, 15, 16. ma- le ad se adplicant, longe- que peius ita vertunt, verba: „Quoniam non co- „gnoui, LITTERATV- „RAM, introibo in poten- „tias domini „. comp. b. D. CHRIST. HENR. ZEIBICHII dissert. per philosophiam ἀναγωγικῆς omni tempore obseruandos. §. 2. p. 6. Quocum con- ferri merentur, praeclara haec S. R. D. CHR. AVG. HEYMANNI, conspect. reipubl. litterar. p. 93. de eodem argumento verba:

„totius, inquit, Francisca- „norum ordo se deuouit „pietati illiteratae, & „sanctissima illa Pauli „vox: LITTERA OCCI- „DIT SPIRITVS VIVI- „FICAT: Usurpari con- „suevit a monachis ad odi- „um conflandum vniuersis „litterarum studiis „. add. DESIDER. ERASMI en- com. Moriae, adiecit. eius- dem colloquiis familiar. ex edit. M. Io. Paul. Gum- prechti Lips. 1713. pag. 1174. seq.

De aliis ipsorum in hi- storia litteraria, quae apud plurimos maxima fuit, barbariei speciminibus lu- bens sileo & exemplitan- tum causa ad LVDOV. IACOB. A S. CAROLO prouoco, qui, quum de *Articulis Schmalcaldicis* loquitur *bibliothec. ponti- fic. Lugdun. Batav. 1643. fol. tom. 2. p. 455. „Arti- „culus, ait, Alsmalcal- „nus, germanus, Luther- „nus, edidit de primatu „& potestate Papae li- „brum „. comp. D. IO. AD.*

carnis voluptatibus iamdudum se totos tradiderunt. Atque in horum quidem referimus numerum, qui utpote *aut natura, aut pigritia, aut ipso*

AD. SCHERZERI *fascic. programmat. & oration.* p. 246. *Magnifici summeque venerabilis* D. IO. GE. WALCHII, doctoris mei et fautoris ad urnas usque colendi, *introduc.* in libr. eccles. *Lutherae symbolicos* lib. I. cap. 5. §. 1. pag. 482. b. D. IO. IAC. RAMBACHI *beßsches Hebopffer* part. 15. p. 420. *eiusd. Erläuterung seiner institut. hermeneut.* tom. 2. lib. 3. cap. 6. §. 2. p. 271. b. D. AD. RECHENBERGII *adpendic. tripartit. isagogic. ad libros symbol.* Lips. 1710. 8. pag. 18. b. D. MICH. LIENTHALII *select. bist. litterar. obs.* 10. §. 10. p. 333. Idem, immo probat HENRICI SEVNENSIS, capucini, error ridiculus, quem de *Talmude iudaeorum* commisit, his verbis: „*Narrat RABBINVS TALMVD, consuetudinem fuisse sepeliendi reos in cruce mortuos,*” quem dudum notarunt b. D. IO. CHR. WOLFIVS

biblioth. rabbin. ad h. l. D. AVO. PFEIFFERVS *diff. philol. de Iudaeorum Talmude* Viteb. 1663. apud cel. M. ABR. KRIGELIUM *excerpt. select. dissertat.* ann. 1740. p. 83-94. Pertinet quoque huc, qui IUDAEORVM CABBALAM, pari seductus inscitia, *magicam esse foeminam* pronunciauit. vid. D. IO. LEVSDENII *diff. philolog.* *dissert.* 26. pag. 326. D. AVG. PFEIFFERI *critic. sacr.* cap. 7. p. 211. D. MART. GEYERI *libr. de conformitate iudaeo-papistica*; HENR. IAC. VAN BASHVYSENTI *diff. III. de Cabbala vera et falsa.* Quo etiam referas *Monnachum* illum, qui in conacione ad *Matth.* 2, 1. habita, vocem *Theophaniam* feminae, & *Mariae* quidem nutricis, nomen esse dixit. comp. IAC. HYACINTH. SERRY *hystoriam Mariae & Christi contra Baronium* Paris. 1720. 4. part. I. ad h. l. cet. Et quis omnes eorum, in expli-

ipso denique studiorum fastidio, ab eo, quo ipsorum primum spectarunt studia, detenti sunt scopo, a maximo intelligas velim honoris fastigio; ita aegris iam ferunt oculis, praesertim ubi intolerabili plane hos praeditos esse superbia sentimus, alios ipsis honore & fama antecedere. Vbi denique hoc accesserit, quod *vel* sacras disciplinas, quae in cultoribus illarum efflorescere incipiunt, improbis ipsorum & impolitis vitae moribus obviam ire earumque iudices esse censoresque aequos & iustissimos animadvertunt; *vel* quod profana accessiones faciant exoptatissimas studia sentiunt arrogantiae suae in toto contraria; tunc omni, quo possunt, studio, ne operam ipsis eorum socii consecrent, allaborant. Huiusmodi multos quoduis vidit tempus homines: multos inquam, *Fanaticos* scilicet, *Quackeros*, aliosque; quibus nec nostra quidem tota liberata adhuc est aetas, siquidem flagitiosa illa & in summum improba *Zinzendorffianorum Secta* triste nobis sit huius rei exemplar *e)* oportet.

B 4

XV.

explicandis praesertim sacrarum litterarum fontibus enarrare posset, huiusmodi errores? qui non nisi *Pontificiorum* in politioribus litteris produnt ignorantiam vid. D. AD. RECHENBERGII *dissert. de ineptiis Clericorum.* & D. CASP. ZIEGLERI *ius canon.* Viteb. 1669. 4. p. 86. seq. De qua re, quod ma-

ximum est, testem contra seipsum habemus PETRUM DAMIANI *libro contra inscitiam clericorum* exarato. Vide de his GE. MAYERI commentat. *quam miserandam scholis intulerint cladem fanatici recentiores* Bremae.

c) Satis docte eorum, quibus excusare suum ad-
ver.

XV.

ALIVS praeter hos, apud illos qui contra politica studia mouent bellum, ordo est, quique alia ex mentis adfectione aliud quoque odii genus & satis clare produnt, & maximopere pro eo contendunt. Huiusmodi intelligas velim, qui ob pietatis, ut aiunt, studium, cuncta sublimiorum studiorum genera, eaque imprimis quae emendant rationem illuminantque intellectum suffocanda quasi & cruci, ut dicunt, adfigenda esse vociferantur. Miseri hi mihi videntur, atque miserandi homines, tot nimirum tantisque impliciti erroribus; quum voluntatis tantummodo diuinitus *illuminandae* ut gererent causam in se suscipiunt. Doleo hinc quam maxime, nec ego solus verum omnes quoque qui se homines esse ratione aequae ac intellectu praeditos apud animum reputant, mecum dolent, quod primus his *verae illuminationis* gradus deesse incipiat, veritatis nimirum ex omni parte iusta cognitio. Quid vero hoc in ipsis mirum est? errant! non coacti sed liberi! non leuiter sed grauissime! nec con-

versus haec studia odium laborant, obiectiones profligauit maximus ille ex omnium consensu nostrae memoriae *theologus*, D. SIG. IAC. BAUMGARTENIVS *dissert. de ἑρμηνεία veterum ciuitat. christianae doctorum* §. 46.

p. 38. quae excerpta leguntur apud cl. M. ABR. KRUGELIVM *excerptis selectarum dissertat.* 1751. part. 3. p. 189. seq. add. b. d. FR. ANDR. HALLRAVERVM *dissert. de Zinzendorff. dogmat. rei Christianae novae* xiis Ien. 1748. §. 1. seq.

convicti ab errore recedunt d). Attamen, ne impii, ut sunt, erga elegantiores disciplinas viderentur iis, qui de omnibus eius generis rebus quaerere solent causas; aut non pertinere haec ad eorum discipulos ut factorum cognitam haberant rationem, irata fronte pronunciant; aut si quam ipsis dare consueverunt causam, hoc ut fiat necesse esse, ne malae in nobis excitentur cogitationes, impune respondent! Sic vero libere se exponunt prudentiorum ludibrio; sic rationem abiurantes ipsam exuisse humanitatem merito putantur e)! Quod si nunc optatis in his rebus statim responderet benignior fortuna, hoc certe mihi expeterem, ne sub pietatis, quam obtendunt illi, specie intollerabilis lateat superbia, quae plerumque apud ipsos est maxima.

IN eundem numerum eos porro reponimus, qui, nescio an ex alia, certe tamen ex hac causa infensos se praebent litteris aduersarios acerrimos, quia sceleratissimi sunt & omnis virtutis per-

B 5

petui

d) Quam graviter huius generis doctores errant praeter alios monstrarunt h. d. 10. CHR. PFÄFFIUS *sylog. quaest. theologicar. denuotritiorum* Altoni 1710. 4. *quaest.* 4. pag. 9. 10. d. 10. FR. MAYERVS *de usu philosophiae in theologia.* Gryphisw. 1708. b. VRB. RHEGIVS *formul. caute loquendi*, Guelpherb. 1714.

8. cap. 9. p. 95. & M. 10. CHRIST. LEVSCHNERVS *comment. de fontium litterarum prudenti usu.* Hirschberg. 1750. 4. p. 18. seq. apud M. Abr. Krigelium *excerpt. selectar. disertat.* 1750. p. 1035.

e) Comp. REV. D. GOTT. ISR. CANZII *tract. de usu philosophiae Leibnitianae in praefatione.*

petui perditores. Hoc itaque quo commodius immoque impune efficiant, omnia sine delectu ex republica expellenda optima studia sibi proponunt, nec quoad ipsis licitum est locum his in ciuitate bene morata permittunt. Fortunata hinc eorum fata tam inimicis oculis intuentur, ut tanta gratia vix aut ne vix dignos hos dixeris, quantum nobis per elegantiores has litteras summus omnium rerum arbiter fecit. Nec raro eiusmodi ipsorum in crudelitatem mutant odium, ut grauissimas habere rationes aliis videantur, quare tam pessime tamque crudeliter cum studiis illis agerent: Quamprimum enim persuasum ipsis est, permultum apud summos in republica imperantes ponderis habere eorum auctoritatem, ut *aut* nihili illi curent eruditos; *aut* arctiores eruditorum ponant scientiis fines omni studio ac diligentia laborant. Haec aliqua eorum insaniae genera, quam venenata sunt quamque pestifera vel ex eo liquet, quod turpissima ad defendendam suam sententiam adferant argumenta, quibus ne amplius gloriari velint paucis nunc ea perlustremus. Accedit ad hoc praeterea, quod qui in castigandis elegantioribus studiis hoc modo non exiguam quaerunt gloriam propriam magis quam communem omnium utilitatem spectare videantur, id quod per se iam summe iniustum est, atque quam maxime impium.

XVI.

QVODSI iam paullo curatius, ob quas negligenda mitiora studia illi credunt, repetere volumus

lurnus rationes, ad eos primo aduertamus animum quibus REIPUBLICAE PESTEM haec adpellare illi non erubuerunt. Neminem tamen ita sensisse gaudeo, praeter vnicum CAIVM VALERIVM LICINIANVM LICINIUM, omnium quotquot exstiterunt imperatorum pessimum. Rhetores hic imprimis & philosophos summo odio prosequutus est, et quum *symboli*, ut dicitur loco eligeret sibi haec verba: *Pestis reipublicae litterae*, satis clare hoc ipso monstrauit & obscuriori eum loco ortum *f*) & moribus barbaris aequae ac rusticis fuisse praeditum *g*). Sicque in hoc idem impletum cernimus, quod de aliis omnibus ignorantiae magistris constat verissimum: *Artem non habere osorem nisi ignorantem b*): seu ut poeta quidam *i*) haud, inconcinnae haec ita vertit:

QVIS MAGIS INGENVAS HOC TEMPORE
DESPICIT ARTES

QVAM, qui non villo tempore nouit eas?

Sed

f) comp. IUL. CARI-
TOLINVM *ut. Licinii. PL.*
EVTROPIVM *hisor. libr.*
cum alijs;

g) Vid. NICOL. REVS-
NERI *symbolor. impera-*
torior. class. 1. Francof.
1698. 8. p. 227. seq.

b) Legas de eodem ar-
gumento CAECIL. LA-
CTANTI FIRMIANI *in-*
stitut. diuin. lib. 1. cap. 1.

fol. 1. a) ed. Venet. 1509.

fol. aliorumque *de igno-*
rancia scripta, diligentissi-
me collecta a cl. IO. GE.
ALBRECHTO *philopone-*
mat. 1. de docta & lauda-
bili in studio exegetico
ignorantia. Francof. 1740.

4. §. I. p. 3. 4.

i) SALOM. KUSELIUS
borar. subcesuar. libello
pag. 117.

Sed quid ego argumentor? quid plura contra summe impium Caesarem disputo? tanta enim in ipso inscitia fuit, ut nec publicis quidem decretis subscribere propria manu posset suum nomen k). Hocque mihi non solum persuasit, sed etiam confirmavit, non posse haec *Licinii* Imperatoris verba in bonam explicandam partem; neque ita accipi, quemadmodum interpretatus est ea vnicus GLEICHMANNVS l). Ob eamque causam, aut nulli, qui sanae mentis est, sceleratissimi imperatoris hoc arrisit effatum; aut qui contra omnem rationem adfirmare huius dicti velit veritatem, solis *Christianorum* illius *Ciceronis*, scilicet CAECILII LACTANTII verbis m) maximi redarguitur erroris dum ait: „*Quis autem nesciat, plus esse momenti in paucioribus doctis, quam in pluribus imperitis?*” Atque haec quidem sapientissimi doctoris pluris profecto aestimanda sunt, quam illa, quae superbum aequae ac immanis suetum *Licinii* animum produnt, omni certe ratione destituta dicta. Intellexerunt hoc omnes certe omnis memoriae eruditi, quibus nec digna quam refutarent, visa haec est sententia, ut multo magis pro eo ac iustum est false eam riderent

vehe-

k) NICOL. REVUSNE-
RVS excitato loco.

l) Hic nimirum libri
historici qui inscribitur:
*Neuverbesserte, und in eine
angenehme Ordnung ge-
brachte Staats- und Key-*

ser-Gespräche auctor, hoc
LICINII symbolum de
Semi-eruditis accipi so-
lummodo voluit. tom. I.
part. XX. Erfurt. 1747. 4.
p. 946.

m) Dict. loc. lib. 2. cap.
20. fol. 36. b. ed. memorat.

vehementerque perfringerent. Pertinet huc praeter alia, hoc quod istis *Licini* verbis subiunxit addidamentum ALPHONSEVS ille *Hispanorum* rex SAPIENS iurecognominatus: „*Vex*
 „*bonis ista, non hominis est iudicanda*„. Doctissime praeterea illiterasi huius imperatoris explicauit in suo *symbolo* mentem cl. NICOL. REVSNERVS n), cuius, vt nostris subiiciantur donlis, verba digna profecto sunt & satis apta: Itz vero mentem suam de ea re expressam verbis legimus:

„Si LITTERAE REI sunt PUBLICAE PRE-
 STIS,

„& Rhetores, Sophique, ceu cupis, blattae;

„Indignus es profecto princeps:

„At dignus es, omnes *Licini* quem occidant
 blattae.

XVII.

PRAETER *Licinium* istum, nullum quidem de antiquioribus, multos tamen de recentioribus litterarii otii numerare possumus hostes: Etenim dantur pauci, qui ad gloriam suam augendam, vt publicum eorum laboribus augeatur reipublicae aerarium, omnes intendunt neruos. Hoc igitur, quod vbi iusto modo adhibetur, reipublicae omnino commodis reperitur & iudicatur conuenientissimum praeiudicium, nefanda vero ratione hoc ad litterarum doctores quidam adplicant, ne vel crescat ipse eruditorum ordo, vec accessiones faci-

n) Libro memorato class. i. p. 226. seq.

faciant ipsorum stipendia o). Maximum nimirum hoc reipublicae damnum esse putant, vbi ex publicis tot eruditorum viuerent sumptibus. Lubens vero hoc ipsis considerem, nisi qui ad publicum omnium laborant commodum, publicis etiam ut viuant impendiis omnibus videri debeat iustissimum. Quid? quod comparere si velis curas salariorum multorum eruditorum merita, numquam fere inter haec duo genera iustam inuenies conuenientiam. Id quod plurimi dolent p), qui, litterarum studia quod ipsorum aratra sint & plaustra, cognoscunt, raro tamen immoque rarissime conuersionis suae inueniunt leuationem.

XVIII.

RELIQVA, quae alii ad summum adaugendam litterarum in republica bene constituta damnum probandum maximopere vrgent, non minus ac cetera satis a vero aliena sunt argumenta. Haec vero ex variis variorum litterarum vitiis, siue vita siue doctrina commissis, plerumque sunt desumpta, ita tamen, ut quibusdam tantum quod proprium est peruersis litterarum cultoribus, omnibus solidioris doctrinae professoribus imprudenter adscribant. Atque ex hoc iam-

o) Inter alia argumenta hoc, quod hoc loco posui, aduersus studiorum maiorem florem vrget principium AUCTOR ille ANONYMVS de Germania milite destituta & litte-

ratis seu mole laborante libro 1677. 12. edito.

p) Vid. FR. OERTELI de laudabili Romanorum cura in constituendis Magistrorum salariis. Erlang. 1746. 4. pag. 13.

iam, quod contra omnem rationem, adserunt, vberius constat, quam sinistre hi, quicunque etiam sunt, iudicent, quamuis ad tuendam suam sententiam, omnia quae reperiri possunt excitent *cum antiquiorum tum recentiorum de ea re testimonia*. Porrum hinc pro ipsis paratum & perfugium putant, tritum illud & peruulgatum prouerbium: ita per plurimos eruditorum esse peruersos ut bonis mala interponant saepiusque adfirmant minus defendenda. Mox CICERONIS q) oratorum quotquot sunt, fuerunt, & futuri sunt principis, abuti solent suffragiis, libere profitentis: „*Nihil tam absurde dici posse, quod non dicatur ab aliquo philosophorum*“, hincque nescire eos oportet, quae eiusdem *philosophi* sunt de philosophia in alijs libris encomia r). Nec immemores porro sunt consensus, quem praebere ipsis videtur SCHECKIUS s) „*vere (dicens) hoc mihi dicturus videor, nisi adcuratius homines incipiant philosophari, futurum, ut nullus sectarum, nullus errorum futurus sit finis, quandoquidem hac ignoracione accidat, ut neque accipere legitime, neque reddere rationes disputatores imperiti valeant*“. Verum enim vero, si pro eo ac debet tota horum praedudiciorum perpenditur veritas, non distinguere hos politiciorum litterarum, ab earum usu,

q) De diuinatione libr. *etholog. s. florileg.* Argentorat. 1682. 8. p. 431.

s) *Dedicat. aduersus anti-trinitarios.*
r) 106. LANGII an-

usu, abusum sine dubio mihi videntur z), quorum tamen alter altero non tollitur, ut longe minus decentem ipsis hoc adimat reuerentiam u). Non minori illud, quod ex turpissimis eruditorum, quibus se contaminarunt flagitiis struunt argumentum vitio laborat v). Prouocant mox ad aliorum superbiam; mox aliorum auaritiam excitant; alii denique ad aliorum rixas & contentiones profugiant: aliaque eiusmodi hinc desumta

z) SENECA lib. vi, natur. inquit: „nihil inuenies tam manifestae utilitatis, quod non in contrarium transferat cultu pa”.

a) Lege D. IO. PAULL. SCHLEVOGTII progr. de studiorum & vitae scopo recte constituendo Ien. D. CHR. WILDVOGELII select. exercit. de reuerentia studiorum ibid. 1694. 4. it. GE. CHR. OERTELII progr. de historia ad prudentiam vitae adcommo-
danda. Norimb. 1749. 4. tot.

v) De eiusmodi eruditorum vitiis & curatius disquirunt, & valde conquerruntur varii, ex quibus nomino immortalis illum nominis theologum D. IO. FRANC. BÜDDEVUM isagog. in theol. vniuers. pag. 187. & praefat. ad MV-

SIGII librum inscriptum: *Licht der Weisheit* Halae 1711. 8. MORHOPIVM polybistor. litterar. ad h. l. D. CHR. WOLLIVM praefat. ad SAM. SCHÜCKFORTI harmonie der beigen und Profanscribenten, tom. I. p. 25. D. AHA SV. FRITSCHIVM. dissert. de vitiis eruditorum: *Summe Venerand.* D. IO. GEORG. WALCHIVM in dem philosoph. Lexico passim. AVCTORES des großen vollständigen Vniuersal-Lexici aller Wissenschaft vnd Künste cet. passim sub vocibus quibus haec illorum vitia exprimuntur. it. HIERON. HIRNHAIMIVM typo generis humani cap. 20. p. 309. & IO. AD. BERNHARDVM in der curiösen Historie der Gelehrten Francof. 1719. 8. p. 145. 166. cet.

santa argumenta lubens praetereo, quam quæ nihil in hac re probant, multominus ut intermit-tenda propterea studia sentire debeamus. Adfe-runt praeterea alios atque alios qui in religionis verioris perniciem elegantiora adhibuerunt sty-dia, quos inter *Atheos* primo loco; *Naturalistas*, *Rationalistas*; uti vocantur, aliosque effectoris mundi & molitoris Dei collocant scurras, quique ad impugnandas diuinitus nobis a summo Numi-ne reuelatas doctrinas elegantioribus litteris sum-me iniuste & male vsi sunt *): Huiusmodi au-tem

x) Referuntur etiam huc, & quidem non im-merito qui tanti aestima-runt profana studia; ut diuiniora ob illa plane ne-gligerent ad summam fe-re ipsorum animorum perniciem. Atque in ho-rum quidem numero im-primis habetur HIERO-NYMVS, cuius, ob ni-mium *Ciceronis* eiusque scriptorum amorem fata omnibus nota esse credo: conf. S. Rev. D. CHR. AVG. HEVMANNI *progr. de ecstasi Hieronymi Anti-Ciceroniana* Goetting. 1717. eiusd. *Poecil.* part. 2. pag. 459. PETR. MOLINAEI *nouitat. papismi* pag. 690. CAMPEG. VITRINGAE *obseru. sacr.* tom. 1. p. 797.

add. 10. IAC. ZIMMER-MANNI dissertat. II. *de visionibus quatuor prio-rum seculorum* apud D. GERDESIVM *miscellan. Groeninganis* tom. 4. fa-scic. 3. num. 4. p. 463. 493. & D. BURCH. MENKE-NII *charletan. eruditor.* p. 160. Ad eum accedit ANGELVS ille POLITI-ANVS, cuius haec verba fuisse aiunt: „*Sordet mi-„bi lyra Davidica prae ly-ra boratiana*“, conf. S. R. D. CHR. AVG. HEVMAN-NI dissert. *de docta igno-rantia* Goetting. 1721. it. D. 10. IAC. RAMBACHII *exercitat. hermeneutic.* p. 6. seq. quamvis alii eam ob rem excusare eum velint. vid. PETR. BAILLI *hist.*
C criti-

tem non vulgari doctrina imbutos sibi fingunt homines, ex quo, ut illi aduersentur, faciliori labore concessum ipsis esse credunt, ne, quum res (ex ipsorum mente) ita sese habeat, aut *Athei* aut *Naturalistae*, aut *Rationalistae* alii euaderent. Atamen, ut ab istorum in hac re decedam sententia, non vereor, nec ii quidem, quos doctissimos putant, satis in omni elegantiorum litterarum genere instituti mihi videntur. Qui quum impiissima moueant dubia aduersus sanctiora studia, non male illi sentiunt, qui nec satis praeparatum ac instructum pectus, nec in vniuersis philosophiae principiis satis firmatum iis tribuendum esse animum, hac ex re colligunt. Res ipsa loquitur, & ex eo solum, quod de diuinis rebus aequae ac humanis aliter, quam nobis persuasum esse debet sentiant, id quod est scelestissimum, clare profecto patet, *Christianorum* religionis veritatis non ut decet eos esse conuictos, quamuis se ipsos prudentissimos putare velint atque sapientissimos. Vident hinc inde omnes, istorum memorias qui praetendunt, quantum huiusmodi *Aristarchorum* ad damnanda politiorum litterarum studia faciant exempla? nihil certe, ut magis exhinc clare pateat

critisches] Wörter-Buch
tom. 3. tit. *politian*. Quibus denique adiungimus
PETRYM BEMBVM, cui
haec verba ab ipso pronuntiata tribuuntur: „*se-*
„*mel legi biblia, si iterum*

„*mibi legenda essent, omnem*
„*perderem latinitatem* „
Vide praeter innumeros
alios M. IO. ANDR. FABRICII diff. *de heuot-*
metria Ien. 1749. §. L. not.

ATQUE ex iis quidem, quae a me haecenus sunt disputata, & litteris in republica prae-
tuitur, & ipsarum maximi omnino erroris redar-
guuntur conuictiores: Haec enim omnia ad
ciuitatis bene constitutae rationem si dirigas, recta
certe sunt, & si ea ad optimorum horum studio-
rum naturam metiri velis reperiantur verissima.
Quae si TV interpretaris, ad communem erudi-
torum, scripta haec a me esse vtilitatem, & ad
tuendam ipsorum in republica auctoritatem, non
repugno. Obque eandem causam vbi forte,
quamuis contra omnem voluntatem nostramque
mentem, errauero, ad ipsorum aequitatem non
vltimum sumo mihi refugium, ne fortunae meae
diffidere aliis videar. Multo minus iniustam mi-
hi ab iis exspectandam esse accusationem de tra-
ctata materia, mihi persuadeo, quibus penitus
cognitum erit & satis perspectum, veriori de ele-
gantioribus litteris sententiae me semper esse ad-
dictissimum. Quare non possum, quo minus opti-
mae fortunae confisus inuariato nomine in in-
coeptis permaneam. Adaugenda igitur ex omni
parte volumus litterarum studia, eorumque quum

Cum deus nobis

y) Ignorantiae nimium zelum hunc esse pererudite demonstrat 1742. HEYMANNVS differt. de Zelo §. 15. seq. Goeting.

Summe Ven. D. CHR. AVG.

nobis expetimus finem, quem reipublicae esse felicitatem quilibet cognoscit, tunc media quoque, quibus per florentem litterarum statum hanc felicitatem adsequimur, ut adhibeamus vel ex ipsa rei conditione necesse erit. Etsi vero non vnus eiusdemque esse & generis & valoris haec media facili negotio intelligamus; tamen *generatim* ea contemplantur, maximum eorum ex summorum in republica imperatorum erga haec studia fauore, eruendum esse primarium medium animaduertemus. Hocque est, quod decenti omnino reuerentia in principe *Christiano* contemplantur, tamquam summum eorum benignitatis indicium; Hoc est, quod singuli sibi submissee aequae ac auide expetunt eruditi, exoptatissimum nimirum *superiorum* studiorum suorum fauorem. Qua simul in re caussa erit quaerenda, quare ad praesentem disputandi materiam induxi animum, ad ea scilicet pertractanda, quae DE CLAVDII TIBERII NERONIS IN LITTERARVM STUDIA MERITIS excitari iure meritoque poterunt. Cumque variis hoc argumentum obuolutum videamus disceptationibus, pro eo ac licet has discurtiam, ne tribui quod non possit *Tiberio* adfirmare me aliis videar.

XX.

UT vero adcuratius singula, quae eruditis viris praebeuit CLAVDIVS TIBERIVS NERO, fauoris documenta persequar, necessarium omnino iudico, ut ab eiusdem animi indole orationis fiat ini-

initium. Atque ad hoc quidem faciendum, ob-
strictum eo magis me esse video, quum optimum
in ea positum sit cognoscendi principium: num
liberali aequae ac largo erga litterarum magistros
animo praeditus fuerit *Tiberius* z)? quamuis non
negare velim varias de ea re existere sententias.
Quumque, quae in hac re difficultates fere maxi-
mae cognoscuntur, a me requirant, ut eas primum

C 3

remo-

z) Eos, qui de vita hu-
ius imperatoris eiusque
moribus vberioreni desir-
derant narrationem, able-
gamus cum antiquiores:
VELLEIVM PATERCV-
LVM *historiar.* libr. 2. cap.
94. 96. 99. 103. 120. 121.
CORNEL. TACITVM
annal. libr. 1. cap. 3. pag.
10. cap. 41. pag. 30. cap.
69. p. 44; libr. 2. cap. 4.
p. 52. cap. 22. p. 59. cap. 38.
p. 66; libr. 3. cap. 31. pag.
103. cap. 44. p. 109; libr.
4. cap. 57. p. 153. cap. 67. p.
157; libr. 6. p. 167. libr. 10.
cap. 50. p. 192. cet. PVBL.
OVIDIVM NASONEM
trist. libr. 2. *eleg. singular.*
p. 78. 79; libr. 4. *eleg.* 2. p.
190. CAL. SVETONIVM
TRANQ. *caesarum XII.*
vitis pag. 201-274; tum
ad recentiores *Augusto-*
rum scriptores, ex quibus
nominare sufficiat: AV-
CTOREM *Chronologiae in*

Tit. Liuii historiam ad-
commodatae ad tabulas
capitolinas Verri Flacci,
adiectaeque LIVII *hisor.*
edit. Francof. ad Moen.
1568. fol. p. 50. a. HEN-
RICVM HAMELOWVM
hisor. imperator. Romanor.
Amstelod. & Vltraiect.
1707. fol. *vita Tiberii* cet.
AVCTORES *des grossen*
vollständigen Vniuersal-
Lexici aller Wissenschaft-
ten und Künste tom. - p. -
voce *Tiberius*; IACOB.
ROLLINVM *in der Hi-*
storie alter Zeiten und Völ-
ker ad h. l. GE. MATTH.
KOENIGIVM *bibliothec.*
veter. & noua Altorf. 1678.
fol. p. 807. & praeter alios
innumeros *Summe Vener.*
D. SIG. IAC. BAUMGAR-
TENIVM *in dem Auszug*
aus der Kirchen-Geschich-
te von der Geburt Iesu
an cet. Hal. 1743. 8. part. 1.
§. 21. p. 90. §. 46. p. 226.

remoueam antequam ad ipsam eius animi indolem accedam, non quidem de communi omnium diuersarum inter eruditos sententiarum fonte ero sollicitus ^{a)}; sed de causis potius verba faciam, quae varias eruditorum de *Tiberii* indole protulerunt sententias. Id quod accidisse mihi videtur;

I. Quia animi tantum *Tiberii* labes quidam contemplati sunt, quamuis alii & quae ei laudi; & quae ei vitio dari potuerunt *solummodo* enarrauerint;

II. Quia non tantum eum ac ceteros imperatores fuisse litteratorum patronum alii intellexerunt, ideoque ex eo statim collegerunt nequaquam, *Tiberium* dici posse *Musarum* protectorem, id quod maximum errorem esse facili negotio cognoscitur.

Quae omnia, vbi cum ceteris reputo, vt adsentiar istis vix aut ne vix a me impetrare possum eamque ob rem mihi liceat, vt pro virium mearum modo totam sic componam controuersiam. Ante omnia scilicet, tam praeclare non quidem de litteris earumque professoribus *Tiberium* meritum fuisse adfirmo, quemadmodum ante ipsum vel *Iulius*

^{a)} Compara, quae de diuersis aliorum atque aliorum in vna eademque re iudiciis differuerunt multi, apud ANONYMUM *diuersi sunt importans cet. Parisiis 1703. 12. add. ILLVSTR. DN. CHR. ERN. DE WINDHEIM in den Bemühungen derer Weltweisen tom. 1. pag. 354. 355.*

Ilius Caesar b) vel Caius Octavianus c) Augustus;
aut post eius tempora: *Flavius d) & Titus e)*
Vespasiani: Antonius f) philosophus, Hadria-

C 4

nus

b) Qui de huius erga
litteras meritis exposue-
runt sequentes excito:
PETR. BAILIVM *dictio-*
nair. histor. critique tom.
2. p. 24. seq. & Godsched.
b. d. 10. GERH. MEV-
SCHENIVM *vitis viror.*
claror. part. 3. pag. D. IOE-
CHERVUM *in dem gelehr-*
ten Lexico tom. 1. edit.
prim. pag. 584. 10. ALB.
FABRICIVM *biblioth. la-*
tin. p. 51. Magnif. & sum-
me Venerand. D. 10. GE.
WALCHIVM *histor. lingu.*
latin. critic. cap. 9. §. 4. p.
566.

c) Vid. Summe Ven. D.
SI. IAC. BAVMGARTEN-
IVM *in dem Auszug der*
Kirchen - Geschichte cet.
tom. 1. pag. 58. b. d. CHR.
CELLARIUM *dissert. aca-*
demie. p. 360. Perillustr.
D. 10. LAUR. DE MOS-
HEIM *instit. hist. eccles.*
min. part. 1. pag. 79. eiusd.
instit. eccl. maior. tom. 1.
cap. 1. §. 17. pag. 153. S. V.
D. 10. GE. WALCHIVM
loco memor. pag. 64. b. d.
VAL. ERN. LOESCHE-

rum bibliothec. purpura-
ta, seu de scriptis princi-
pum §. 5. GE. MATTH.
KOENIGIVM *libr. excis.*
pag. 72.

d) Vid. M. FRID. OER-
TELII *comment. de lauda-*
bili Romanor. cura in con-
stituendis magistror. sala-
riis p. 11. Erlang. 1746. 4.
Summe Ven. D. 10. GE.
WALCHII *diff. de variis*
modis litteras colendi apud
veteres Roman. p. 14. eiusd.
diatrib. de dedication. li-
brorum veterum Romanor.
p. 31. EXCELL. D. IOE-
CHERI *gelehrt. Lexic.*
part. II. pag. 1689. PETR.
LAMBECII *prodrom. hist.*
litter. p. 240.

e) De Titi Vespasiani
in litterarum studia fauo-
re legas: D. IOE CHE-
RUM *dict. libr.* part. 2. p.
1689. FL. EUTROPIUM
hist. rom. p. 189. C. SVE-
TONIVM *vita Titi.* PETR.
BAILIVM *dict. opere* tom.
IV. voce *Vespasian.*

f) MARC. ANTONI-
IVM *philosophum* sum-
mum fuisse eruditorum
patro-

nus g) ceterique, in qua re omnes certe conspirant h); attamen nisi alios quoque *Maccenatum* nomine insignire velimus imperatores, aut nullos fere praeter excitatos, aut paucos ex eorum numero litteratorum patronos nominare licebit. Quae quum ita sunt comparata, dubito eos qui aliqua tantum ex parte magni aestimarunt litteratos atque honore adfecerunt adnumerare eorum

patronum probarunt praeter innumeros alios: b. D. IO. FRANC. BVDDEVS *progr. de Marco Aurelio Antonino imperatore*. Ha-lae 1693; DAV. KOEHLERS diff. *de philosophia M. Antonini Aug. in theoria & praxi*; D. IOECHERS *dicto libro* part. 2. pag. 190. DACIERVS *reflexions morales de l'Empereur. Marc. Antonin.* b. GOTTL. STOLLIVS *in der Historie der Gelar-beit* part. 3. cap. 1. §. 44. p. 607. ed. len. 1727. 4. MART. HANCKIVS *script. rer. rom.* part. 1. pag. 119. GE. MATT. KOENIGIVS. *dict. libr* pag. 45. cet. ANTON. DE GVEVARA *borolog. principum*, S. *de vita M. Aur. Imperatoris libris tribus* Torgae 1601.

g) De Hadriano legas cl. D. IOECHERI *memor. libr.* part. 1. pag. 40; IO.

CONR. FEVERLEINII *de erudit. Adriani* diff. 1743. apud M. Krigelium *excerpt. select. diff. ann.* 1743. p. 479. seq. G. M. KOENIGII *biblioth. veter. & nov.* p. 9. PETR. BAILII *dict. bistor. critiqu.* tom. 1. pag. 246; tom. 3. pag. 773. ed. Gadsched. *clarissimi denique* CAROL. FRID. WALCHII *commentat. de scholis veter. Romanor.* pag. 5. Quae vero de TRAIANO aliisque litterarum aestimatoribus summis disputatur alio loco exponam. b) Comp. *Perillust. & Magnific.* D. IO. LAVR. DE MOSHEIM *institut. bistor. eccles. minor.* part. 1. p. 79. EIVSD. *institut. H. E. maior.* secul. 1. part. 2. cap. 1. §. 17. it. PETR. LAMBECCII *prodrom. bistor. litter.* p. 240. seq. it. D. CHR. AVG. HEVMANNI *conspect. bistor. litter.* cap. 7.

rum fautoribus. Varios *primo* post salutem nobis reparatam *secula* exstitisse litterarum aestimatores iam ex eo luculenter patet! Fuerunt quidem in hac re *Augusto* multo inferiores, tamen quis est, qui non perspiciat, inter eos non infimum tenuisse locum *Tiberium*? quamvis nimium militiae in iuuentute i) studium vel effusae in omni intemperantia ineunte aetate libidines impedirent, quo minus maiora exhiberet eruditae benevolentiae documenta. Laborem igitur non prorsus inutilem suscipere, mihi quidem videor, si in eo operam ponam, ut *Tiberium* eruditorum fautorem fuisse comprobem, praesertim quum nec aliis vitio datum sit, qui, ut aliorum imperatorum scelera vituperarunt, ita quoque eorundem laudarent virtutes.

XXI.

QVARE iam, ut supra promisi, ea videlicet disquiro, quae de vitae morumque ratione in *Tiberio* nostro scitu sunt necessaria, haeque ex iis repeto scriptoribus, quibus tota eiusdem cognita satis fuit & perspecta indoles. VELLEIVM PATERCVLVVM adduco eius rei testem, cuius haec de *Tiberio* exstant verba k): „Hoc tractu temporum *Tiberius Claudius Nero* - - inutritus celestium praeceptorum disciplinis, iuuenis genere,

C 5

„for-

i) Vid. SVETONIVM 94. ed. b. Cellarii Lipsiae *vita Tiberii* cap. 6. 7. pag. 1707. 8.

208. VELLEIVM PATERCVLVVM lib. 2. cap. 94. p. 94. coll. lib. 2. cap. 99. p. 97.

„forma, celsitudine corporis, optimis studiis ingenio instructissimus,, . Certe, quid praeclarius: quidue hoc ipso laudabilius cogitari possit de Tiberio non video! Mireris forte me tantam habere Velleiano isti testimonio fidem, praesertim ubi in ea es sententia, *maiore iure commemorari quod possint Tiberii vitia quam virtutes*: id quod EUTROPII verbis l) comprobabis: „Tiberiis ingenti socordia imperium gessit, graui crudelitate, „*scelerata auaritia, turpi libidine*,, . Facile prorsus assentirem tibi, nisi comprobatum iam dudum esset, *Eutropium* hunc, mala tantum memorati *Caesaris* recensere facta, & honorum esse oblitum, ideoque eum ex istis vnice diiudicare eiusdem indolem. Siue igitur hoc breuitatis, cuius in historiis suis vbique fuit studiosissimus, fecerit causa; siue praeiudicio quodam honori & famae *Tiberii* satis noxio, incitatus sic iudicauerit ille auctor; certe tamen talem cognosces, vt eum hoc loco sequi non debeas, quum & *Tiberii* aetate longe sit m) inferior. Quodsi autem haec omnia non tantum valent, quantum istis tribuo, & vt supra iam dixi, nimia assentatio tibi videtur, *Velleii* de *Tiberio* nostro iudicium, ablegamus te ad *CAII SVETONII* quosdam de eodem imperatore

l) *Breuiar. hist. roman.* lib. 7. cap. 6. p. 170.

*STOLLII historie der Ge-
larbeit* part. 2. ed. prim. p.

m) *EuoIue* IO. ALB. FABRICII *bibliothec. latin.* lib. 3. cap. 9. b. GOTTL.

345. GE. MATTH. KOENIGII *bibl. veter. & nov.* p. 289. reliquos.

tore locos n) quæ nonnulli virtutes ipsius celebrant. Adquiescere ideo in his nobis liceat, ea-que nunc pertractare, quibus luculentius, quam hactenus factum fuit, *Tiberii* nostri indicatur eruditio vel potius cognoscitur. Satis apta sunt, quæ hoc loco recito SVETONIO o) verba:

„Artes, ait, liberales utriusque generis studiofissime coluit (*Tiberius*). In oratione latina sequutus est *Corvinum Messalam* p): quem senem adolescens observauerat, Sed adfectione & morositate nimia obscurabat stilum: ut aliquando ex tempore, quam a cura praestantior habetur. Composuit & carmen lyricum, cuius est titulus: *Comquestio de L. Caesaris morte*. Fecit & graeca poemata, imitatus *Euphorionem* q) & *Rbrianum* r) & *Parthenium* s): quibus poetis admodum delectatus, scripta eorum & imagines publicis bibliothecis, inter veteres & praecipuos auctores dedicauit: & ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum de his ediderunt. Maxime

n) Lege hanc in rem SVETONIVM *vita Tiberii* cap. 26. vsque ad cap. 37. p. 227 - 238. cum aliis.

o) Memorat. libr. cap. 70. p. 268.

p) Inuerso nominum ordine hunc memorauit VELLEIUS PATERCVLVS *histor.* lib. 2. cap. 84. p. 86. add. SENECAM *suasor.* cap. 1. p. 7. vbi etiam legas velim, quas b. CHRIST.

CELLARIUS adiecit *Vel-*
leio adnotationes pag. 20.
it. GE. MATTH. KOENIGIVM *dicit. libr.* p. 353. it.
Vniuersal - Lexicon aller
Wissensch. und Künste ad
h. l.

q) Vid. GE. MATTH. KOENIGII *biblioth. veter.* & nov. p. 286.

r) Vid. KOENIGIVM *dicit. volum.* p. 688.

s) Ibid. p. 609. 610.

44 DE CLAUD. TIBERII NERONIS

„xime tamen curauit notitiam historiae fabularis
„usque ad ineptiam atque derisum. Nam &
„grammaticos, quod genus hominum praecipue,
„vt diximus, adpetebat, eiusmodi fere quaestio-
„nibus experiebatur: Quae mater Hecubae t)?
„Quod Achilli nomen inter virgines fuisset? Quid
„Sirenes cantare sint solitae? „ Praefecto, cur
de hoc SVETONII testimonio glorier, habeo,
dum quae quaerimus in hoc ipso inuenimus, ita
vt aut explicatione aut exaggeratione amplius
non opus esse mihi videatur,

XXII.

HACTENVS audiuius, quantum liberalio-
ribus studiis tribuerit *Tiberius*, idque ex SVETONIO. Idem scriptor ille erit, cuius testimo-
niis potissimum vtar, vbi & de latina lingua qua
vſus fuit ille Caesar, & de eius stilo quaedam di-
cere instituo: Solus enim scriptor est, qui, quan-
tus fuerit Latinae linguae defensor & patronus *Ti-
berius*, optime tradidit; ita, vt *vel* nullum plane
in sermonibus suis adhibuisse eum barbarum vo-
cabulum ex eo pateat; *vel* vbi in publicis senatus
tabulis, peregrinis vocibus vti voluerint senato-
res ne hoc fieret non quidem mandasse, tamen
petiisse hunc imperatorem u). En! quae eius
ver-

t) De matre Hecuba le-
gas praeter alios HENR.
SCHAEVII *mytholog. deor.
romanor.* p. 814. it. infra
§. XLV. not. h. p. 203.
u) SVETON. vit. Tibe-

rii cap. 71. pag. 269. add.
PETR. LAMBECEVM
prodr. hist. litter. p. 240. &
cl. M. IAC. CARPOVIVM
*medidat. de lingua eiusque
perfectione* §. 123. p. 91.

verba sunt: „*Sermone grasco, quamquam alias*
 „*promptus & facilis,* non tamen usque quaque
 „*usus est Tiberius. Abstinitque maxime in se-*
 „*natu: adeo quidem ut MONOPOLIVM no-*
 „*minaturus, prius veniam postularit, quod sibi*
 „*verbo peregrino utendum esset: atque etiam in*
 „*quodam decreto patrum, cum ἐμβλημα recitare-*
 „*tur, commutandam censuerit vocem, & pro pe-*
 „*regrina nostratem requirendam; aut si non repe-*
 „*riretur, vel pluribus, vel per ambitam verborum,*
 „*rem enuntiandam. Militem quoque, graece te-*
 „*stimonium interrogatum, nisi latine, respondere*
 „*vetuit.*“ Haftenus SVETONII verba. Quod
 ad me nunc adtinet, nihil certe in hoc *Tiberii*
 facto, quod taxandum sit, video. Optimam pro-
 fecto eamque elegantissimam sine dubio cogno-
 uerat patriae linguam *Tiberius*, satis immo voca-
 bulis instructam eam viderat, ut omnis generis
 his ipsis exprimere posse animi cogitata crederet.
 Quare etiam absurdum ipsi visum fuisse non mi-
 ramur, ubi nonnisi latinis, praesertim in publicis
 patrum scriptis, uti voluit vocibus. Quid im-
 mo? soli forte hoc indignum *Tiberio* iudicatur,
 de puritate linguae suae admodum studioso, quod
 contra in aliis, idem de patria sua lingua susci-
 pientibus, ducitur iustissimum? Summa certe,
 quae *Tiberii* laudibus contraria esset, iniuria!
 Parui porro duco, quando quis obiiceret, non
 optime inter se, quae memoraui, SVETONII
 verba cohaerere, aut haec ipsa inter se repugna-
 re dixerit! Quid enim quaeris? quamoptime
 haec

„vult, circa historias. Iam, ut longissime fines
„suos proferat circa carmina „.

XXIII.

LONGE tamen minori iure exprobandos
conuiciis erit *Tiberius*, vbi, in *Senatu* maxime
vsum fuisse eum latina lingua a SVETONIO fa-
cti sumus certiores. Et quamquam, quae hacte-
nus disputaui, sufficere iamiam possent, tamen,
ne supersit commentationis lacuna, aliam quam-
dam huius facti ceteris non dissimilem adiciam
causam. Ab omni nimirum tempore, quo litte-
ris & armis terrarum esse domina cepit *Roma*,
consultius omnino iudicarunt qui ipsius erant
rectores, ut diuersi sermonis populis ipsorum po-
testati subiectis non alia, nisi latina vtendi lingua;
imponerent necessitatem. Vti vero certissimum
hoc erat Romanorum in superatis gentes domi-
nii indicium, ita non leuiter consuetudinis istius
senserunt vtilitatem: eo enim facilius hoc modo
sub seruitutis iugo continere eas quod possint cre-
diderunt. Hinc accidit, ut, qui litteras ad pro-
uinciarum praefectos dare vellent, latino sermo-
ne facere, necesse esse putarent, quemadmodum
ex altera pariter parte decreta sua & responsio-
nes, quas superatis populis dederunt Romani,
latinae semper erant scriptae a). Quod igitur
non

a) Vid. PETR. BAILI- 2. pag. 200, voce DRVSVS.
VM in dem historisch-cri- OL. BORRICHIVM disti-
tischen Wörter-Buch tom. de causis diuersitatis lin-
guarum.

non semel ad provincias suas transmissit decreta *Tiberius*, nemo dubitabit, qui varios casus reputaverit; in quibus eiusmodi documenta edere opus fuit imperatoribus. Nec in eo cuidam dubium erit, non fuisse ipsi tantam potestatem, ut ad eius nutum & voluntatem huiusmodi scriptiones componerentur, quum summum ipse imperii clavum teneret? Quare quum ille sine dubio concedere nolle, ut peregrinae latinis intermischerentur voces; accidia, ut ab istis se abtinerent, qui mandata eius scribebant. *Sine* igitur ipsum illud, cuius memorato loco meminit *Suetonius*, ad exteras provincias directum fuerit decretum; *sine* ad populum tantum romanum; nullus tamen erit, qui non probet, quod *Tiberius* de voce *imperatoris* animaduertit. Confirmat praeterea praecclare nostram sententiam ille romani senatus mos & consuetudo, in causis forensibus non graeca sed patria semper utendi lingua. Testis est in hac re satis aptus & fidus VALERIVS MAXIMVS b), cuius verba quae huc spectant, sunt: „magi-

„stratus,

guarum Ien. 1704. 8. §. 31. studio Lipsiae 1716. §. X. ad. M. GE. CHR. HALL- cum aliis.
BAVERVM diff. de lin-
guarum origine & diver- b) Hist. rom. lib. 2. cap.
sitate Ien. 1739. §. 29. pag. 2. §. 2. p. 142. adde alia eius
15. 16. 10. CHRIST. generis testimonia apud
STRODTMANNVM diff. *Excellentiss.* IO. ERN. IM-
epistol. de lingua Druid. MAN. WALCHIVM diatrib.
latin. Harburgi. 1748. pas- de arte critica veter. Ro-
sim. & M. RUMPFIVM man. Ien. 1748. §. 2. pag. 5.
diff. de nimio in linguis not. I.

LEIO fecerat *Tiberius*, gratiae & benevolentiae specimina, quorum plus vice simplici ipse memin- nit, quid igitur mirum si laudandum pro viribus ac extollendum hunc Caesarem sibi sumit? Hanc- que praeterea, quam erga fautorem suum osten- dit mentis suae munificentiam, non aliorum con- iunctum fuisse damno, ex eo adparet, quod non mendacia, sed quae laudabilia tantum in ipso de- prehenderat, indicavit. Nilque hoc modo, ni- si *Tiberii* vitia silentio praeterit VELLEIUS PA- TERCVLVS, id quod vitio vix alii vertarent, ubi duplici ex parte, & quoad virtutes & quo- ad vitia, contemplari potuisse Tiberium, recor- darentur. Quare laudauit, quae laudanda ipsi in hoc Caesare viderunt, non habita eorum, quae in ipso vituperanda fuerunt, ratione, quod plu- rimis historiarum scriptoribus cum *Velleio* est commune quoddam fatum. Meliusne forte fu- isse putemus, si nullam nobis de *Tiberii* nostri ingenio narrationem reliquisset *Velleius*? qui ad- firmare iure meritoque hoc possit nullum vi- deo e)! Quid? si adsumseris, varios post eius tempora existuros esse scriptores, sensisse *Velle- ium*, qui quod ipsius in hac re scriptis decederet, facili labore refarcirent! En primam hanc causam,

e) IUSTI LIPSII ver-
ba, quae ad hoc *Velleii*
testimonium spectant,
sunt: „*Quid inquit mul-*
„*ta? non aliquid quam*
„*mancipium aulae agit!*

„*Dices: inuisa illis tempo-*
„*ribus veritas fuit. Fa-*
„*teor sed vera scribere, si*
„*non licuit, falsa non de-*
„*buit. Nemo silentii caus-*
„*am reddit.*”

sam, ex qua contigit, vt nulla in *Velleii* historiis de Tiberio vitia litteris fuerint consignata. Altera cum ea coniungi merito potest causa, quam propriam dices *Velleii* vilitatem, cuius non secus ac publicam tueri necesse habuit salutem. Haec certe, in causa fuit, cur non tam historicum quam politicum, vt dicitur, in quibusdam se gereret saepius iam memoratus scriptor, ne vbi vigentis adhuc *Tiberii* posteritati indicaret vitia, cruentam eius sentiret iram, cuius iam in aliis vitae eius morumque criminatioribus varia legerat exempla f). Quae omnia sufficere iamiam possunt, ita, vt verum sit, immo verissimum *Velleii* de *Tiberii* studiis testimonium; nam ob breuitatem, ad quam assidue seruandam scriptionis huius conditio me restringit, plura de ea re a me enarrari nequeunt.

XXV.

QVAE quum ita sint, nullum amplius mihi dubium est, quin adfirmem, non posse non eruditis imperatoribus adnumerari *Tiberium*, in quem finem, vt clarus ille sit atque perspicuus, tota haec spectat scriptio. Quo vero magis indubia sit haec ipsa, de qua loquimur, materia, aliud iam ad studiorum *Tiberii* probationem excitemus argumentum, id quod ex ipsa regnandi eius ratione depromemus. Vt breuibus me expediam nec probabile quidem esse, sine verbo-

D 3

rum

f) Compar. PETR. HAILIUM dict. loc. it. AV- Lexici aller Wissenschaft-
TORES des Vniuersal- ten und Künste. tom.
voce PATERCVLVS.

XXVI.

QUEMADMODUM itaque non haesito, in eum finem *Augusti* successorem, & electum fuisse *Tiberium* & confirmatum, ut ex praestantissima eius scientia, exoptatissima hauriret Romanorum respublica, commoda; ita quoque, quae ex hoc fonte pro *Tiberii* eruditione contendendi, magis magisque corroborantur, quando splendidos *Tiberii* natales & augustam eiusdem educationem respicio. Satis splendida habuisse eum apud Romanos natalitia omnes testantur, & quae maiorum eius narrat virtutum exempla CAIVS SVETONIVS ^{l)} magis hoc magisque confirmant. Haeque omnia, ut credamus, profecto efficiunt, eum, qui spectatissimis fruebatur parentibus, optimis quoque artibus fuisse imbutum. Praeclari saltem moris Romanorum ut memores in hac resimus nos oportet, secundum quem patrium morem, aut nemo inuentus est, aut non multi, qui non aut ipsi ^{m)} praeclara omnino industria erudire

^{l)} *Vit. Tiberii* cap. 1. p. 301. cap. 2. p. 302. cap. 3. p. 304. alibique.

^{m)} *Comp. Summe Venerandi & Magnifici doctoris nostri D. IO. GE. WALCHII diatrib. de dedication. librorum veterum Roman. quam vnacum Christ. Cellarii epistolis selectis* Lipsiae 1715. 8. edit. p. 4.

& p. 15; & IO. ERN. IMMAN. WALCHII *not. ad Cbr. Cellarii compend. antiquitat. roman. lib. 7. sect. 2* p. 459. Adde PAGANIN. GAUDENTII librum de philosophiae apud Romanos initio & progressu, *Pisani* 1643. 4. primo excusum, posteaque tertio fasciculo novae variorum scriptorum collectionis Halle

dire suos liberos; aut per alios ad altiora humanitatis studia praeparare eos soliti fuissent *n*). Num igitur, solum tam infelicibus sideribus usum esse Tiberium existimemus? ut praeter priuatam parentum suorum non publicae simul aliorum in optimis litteris, institutionis, particeps factus esset? De *priori* nullam adesse causam, ex qua accidere posset, ut hoc negare quis sibi sumeret, video, utut quoque egregia sane de *posteriori* nobis in promptu sunt antiquiorum monumenta *o*), quamuis non ita haec tradita sint, ut primo statim momento omnium & oculis & manibus sint subiecta *p*). Enumeremus modo, quos vitae doctrinaeque habuit doctores, quo magis salua nostra sit atque firma, circa *Tiberii* studia, sententia! *Theodorum Gadareum* rhetoricae artis ma-

D 5

gistrum

lae 1717. 8. insertum, & D. HERM. CONRINGII *tract. de studiis liberal. urbis Romae* Helmstad.

n) Vid. MARC. TVLL. CICERONEM *de claris orator.* cap. 27. cap. 58. *eiusd. epistol.* ad Atticum lib. 8. *epist.* 4. p. 121. *id. epist.* ad QUINT. Fratrem lib. 2. *epist.* 14. p. 315. *volum. II. epistolar.* *Ciceronian.* Francof. 1582. 8. add. CORNEL. NEPOTEM *vita Attici* cap. 1. p. 333. Lips. 1708. 12. CORN. TACITVM *vita Agricolae* cap. 4. pag. 568. ed. Amstelod. 1649. 12. &

quae fusius de hoc argumento exposuit vir. cl. M. GE. CHR. ORTELIVS *comm. de laudabili Romanor. cura in constituendis magistror. salariis* p. 5. not. b.

o) Vid. CHR. CELLARIJ *compend. antiqu. Rom.* pag. 461.

p) Varia quidem de eodem argumento, omni tamen auctororum verustiorum destituta consensu disputat N. OLEICHMANNVS in *den Kayser. Gesprächentom.* I. p. 87.

XXVII.

DIVERSA plane ab hoc, aliaque haec est quaestio: *Utrum feliciter haustum ex professoribus suis scientiam, & in sui & aliorum vitae feciorum commodum, PER TOTAM VITAM bene collocaverit?* Aliam hanc esse, deque priori prorsus aberrantem, non sine causa dixi disceptationem: nam, qui confundere aliam cum alia vellet, aliorum non immerito criminationibus sese exponeret. Hocque est, quod nec volo nec audeo adfirmare, quum propositam quaestionem praeter unum omnes negant ac pernegant, cum antiquiores tum recentiores auctores. Ita tamen quum sentio, ut quae supra iam monui repetam necessarium mihi videtur, ea nimirum *Tiberii* quae patre adhuc *Augusto & Livia*, viventibus edidit virtutum specimina, quam diligentissime ab iis esse distinguenda, quae post illorum ex hac vita migrationem reliquis vitae suae annis patrauit. Ea propter quaestioni isti, de qua dissero, verba adieci: *per totam eius vitam*: quum bene memor sim, Tiberium nostrum postquam semper tractus fuerit quo libidio eum rapuit, quove cetera eius scelera, nec promissis suis stetisse senatus populoque romano datis: de iustissima qua praesse regimini suo pollicitus ante erat imperandi ratione g); nec ita se in aliis gessisse, ut sapien-

g) Multum adiuuat nos, in explicatione praesentis materiae nosse hoc lo-

co, quae ad senatum romanum dederit verba Tiberius: „*Similem*, ait, *se* „*sem-*

piensis hominis est, .vique sana ratio postulat. Ipsi, quos hactenus descriptionis meae memoravi testes, *sive SVETONIVM b)*; *sive TACITVM i)* adspicio in hac parte quam optime conveniunt, ita tamen, ut ea, quae ad nos spectant nostraeque commentationis argumentum, salua sint atque integra.

XVXIII.

QVARE haec sufficere aliquo modo possunt quae de ipsa *Tiberii* eruditione explicauimus; iactoque hoc quasi gradu atque aditu, ad cetera nunc, quae peragenda sunt, ad ea scilicet, ex quibus, quod litteratorum fautor fuerit *Tiberius*, cognoscere licet, sedulo pergitur. Equidem ipse profiteor maximis hoc argumentum obuolutum quasi esse ac circumdatum difficultatibus; verum enim vero, quum earum quaedam non ita pridem a me dissolutae sint, laetus hinc mihi & confirmatus exoritur animus, ut reliquam laborum partem, patienter superare me posse credam. Quam quum adgredior, ad ea non possum non primum respicere, quae sub primae sectionis

*„Semper sui futurum: nec
„umquam mutaturum mo-
„res suos, quamdiu men-
„tis sanae fuisset: sed ex-
„empli causa cauendum,
„ne se senatus in acta cu-
„iusquam obligaret, qui
„aliquo casu mutari pos-
„set.” SVETON. vit. Ti-
ber. cap. 67. p. 266.*

*b) Loco excitato cap. 57.
pag. 255. cap. 61. pag. 258.
cet.*

*i) Annal. lib. II. cap. 51.
p. 193. add. Summe Vener.
b. SIO. IAC. BAYMGAR-
TENIVM memor. loc.
part. I. §. 21. p. 90. 91.*

64 DE CLAVD. TIBERII NERONIS

sa, alio quidem loco disertis verbis, alio vero sic, ut pridem de ea dicta confirmet, & dilucidius exponat. Proponamus iam, quae priori loco **EIVS** sunt verba: alterum enim testimonium ad aliud seruiamus magisque idoneum tempus. Locus vero, quem excitare volui, in **TERTULLIA-
NI** *pro Christianis apologetico* ¹⁾ sic legitur: „Ti-
berius ergo, cuius tempore nomen Christianum
in seculum introiuit, annuntiata sibi ex Syria
Palaeestinaque illic veritatem illius diuinitatis re-
uelarat, detulit ad senatum cum praerogatiua
suffragii sui. Senatus, qui non ipse probauerat,
respuit. Caesar in sententia mansit, commina-
tus periculum aduersatoribus Christianorum „
Haecque erit in testimonio hoc facultas, ut defi-
niri praesens argumentum possit, de quo alii anxie
soliciti fuerunt, quamuis quod quaesiuere felicissi-
mis fideribus pauci adsequuti sint.

XXXI.

REDEUNT vero ad haec duo, indicata a no-
bis a *Tertulliano* momenta, quatenus, quae per-
agrandam iam sunt & extra omne dubium, quoad
fieri potest, ponenda, deque his omnis discepta-
tionis nostrae versatur cardo. Primum tamen
esto, adfirmantium pariter atque negantium haec
omnia, recensio, quam iis potissimum opponimus,
qui

¹⁾ Cap. 5. fol. 3. a.) coll. „*mine* L. O. *diuina* La-
cap. 6. fol. 4. a.) ed. Venet. „*stantii Firmiani opera*
1509. fol. cuius hic titulus *et contra aduersus gentes Ter-*
est: „*Habes in hoc volu-* *tulliani apologeticon* „.

qui *aut* omnes huius consecrationis circumstantias, quamprimum de illis quaedam audiant, negant & pernegant; *aut*, qui ob scriptorum in ea historia penuriam, quum auctoritatis studium ipsis praeualeat, vix aut nullo modo a se impetrare possunt; ut *Tertulliani* testimonio fidem tribuerent & certitudinem. Age iam fiat initium, ac ne diutius in limine commorari coactus sim, ad ipsam rem propius accedam.

XXXII.

INTER eos vero, qui, quod litteris ante consignati, verum omnino fideque dignum hactenus sensuerunt *Tertulliani* testimonium, praeter alios, sequentes nomine excito: Ex *veteribus* scilicet IOANNEM CHRYSOSTOMVM; *m*) EVSEIVM CAESARIENSEM *n*); GREGORIUM TYRONENSEM *o*); & PAVLLVM OROSIVM *p*)¹. qui omnes idem factum *Tiberio* post *Tertullianum* tribuerunt. Hisque testimoniis innixi perplurimi ex *recentioribus* vnacum illis pro veritate *historiae* huius *traditionis* acriter pugnant:

m) Homil. 26.^a in 2. Corinth. tom. IV. oper. ed. Venet. 1575. fol. 41 v s d. homil. 66. ad populum Antioch. tom. 5. oper. n. 1.

n) *Histor. eccl.* libr. 2. it. eiusd. *Chronic. ann. Tiber.* cap. 22.

o) *Histor. eccles.* libr. 1. cap. 24. S. *optom. histor. eccles.*

p) *Historiar. ab orbe condito* lib. 7. cap. 4. apud S. VEN. D. SIO. IAC. BAUMGARTENIVM *eth. for.* part. 1. p. 229.

SIVS r), *Summe Vener. & Magnus* D. SIG. IAC. BAVMGARTENIVS s) celeb. denique IO. GE. ALBRECHTVS t). Primarios vero, ex horum numero qui conspiciuntur, in medium vocare mihi sumsi, scriptores, tametsi longe plures alii sint, qui idem in dubium vocent, ita tamen, ut nec nominis splendore, nec argumentationis delectu aliis sese commendauerint, ut potius *minorum gentium diis* iure meritoque adnumerentur, quamquam, quod ipsam illorum spectat ambitionem, maiorum gentium, inter eruditos, dii, aliis videri voluerint & adhuc velint. Lubens immo eorum scripta praetereo, quorum, praeter haec verba: *non certum est, quod de hac re disputant nonnulli?* aut: *Adhuc sub iudice lis est, an ita hoc factum sit?* aut denique „*quod ad me* „*adinet, de hisce non disquiro, & quae sunt cetera, in difficilioribus historiae ecclesiasticae partibus non versatur, aut magis, commemoratur diligentia.*

XXXIV.

Ad ipsa peruenimus igitur dissentientium, ex quibus, cum Tertulliani suffragia, tam rotam con-

r) *Cautel. circa histor. eccl. p. 433.*

s) *In dem Auszug der K. G. part. I. p. 229.*

t) *Philoponemate i. de docta & laudabili in studio exegetico ignorantia, §. 8. p. 22. qui his tantum-*

modo verbis totam rem exponit: „*Adhuc sub iudice lis est: An fuerint* „*vere Nicolaitae? an Io-* „*annes in feruens oleum* „*fuerit coniectus? An* „*Christus in numerum deo-* „*rum a Tiberio fuerit re-* „*latus?* „?

consecrationis IESV CHRISTI per Tiberium nostrum susceptae historiam, irritam atque falsam reddere conantur illi, argumenta: haecque maioris omnino momenti mihi videntur, quam in toto orbe celebratissima eorum nomina, omni alia reuerentiae culam, pro eo ac debeo a me prosequenda. Quod ut faciam necessitate quadam coactus sum, ob hanc potissimum causam, quae *ratione magis quam auctoritate dimicandum esse* vere nos docet. Quare videndum non tantum est, Tiberium erga saluatorem nostrae animae vnicum edere voluisse fauoris documentum, sed id quoque perpendere nos oportet, quum non deficiant qui omnem de hac Tiberii actione moueant lapidem, quas ad stabiliendam sententiae suae veritatem, praetendant illi rationes. Sedulo in eas hinc inde inquirens, faciliiori, omnino labore ipsius TERTULLIANI in enarrando hoc Tiberii facto fidem, periclitari, quod plurimis videatur, animaduerto. Quod quidem primum illorum, ad infringendam debilitandamque istius historiae certitudinem, esse solet ratiocinium, quod quamuis alii non libere pronuncient, reuera tamen adsumunt quum antiquissimorum in hac re mixtum in modum vrgeant scriptorum silentium ^{a)}. Quo magis autem probabilem nobis sifterent suam sententiam, nihil, quod in eadem materia debilem ac infirmam reddere possit laudati auctoris auctoritatem praetermittunt. Mul-

E 3

tum

a) Vid. *Summe Vener. D. SIG. IAC. BAYMGARTENIVM. dict. loc.*

aut aliorum adhuc exstiterunt scripta, in quibus litteris id consignatum legitur quod referunt;

- e) qui denique, publica totius Christiani coetus auctoritate, suos conscripserunt libros, quales quidem sunt antiquiores post Christum natum aetatis *apologetae*: quibus omnino falsa narrare, fuisset maximum periculum, aut incerta.

Potiora haec sunt praecidia, quae reuocare nobis in memoriam volui, ob ceterorum hac de re silentium, quaeque faciliori certe modo ad Terullianum adplicamus. Ac licet alia eiusmodi sint momenta, quae hac quidem in materia quam optime animaduertuntur; ea tamen ad aliud tempus referuo, vbi ad defendendum hoc quod supra dixi argumentum, me accinxero: neque enim materia, quam nunc pertracto, neque instimenda eiusdem explicatio, vt longius in eo commorer, permittunt. Quid igitur est, quod ad ceterorum de *consecratione Christi, tiberiana* scriptorum silentium attendamus? Nam subductis rationibus statim, quare hoc coeui scriptores haud memorauerint, intelligimus.

A. nimirum non opus est, vt de eo, plura moneam, quod dari a praecipuis nostrae sententiae aduersariis eiusmodi auctores Christiani nequeant, qui Tiberii temporibus fuerint aequales; ita vt, quod de *Christa* suscepit ille opus, litteris consignarent. BARNABAM si nobis opposue-

posueris, qui imperante Tiberio Romam venisse traditur *a)*, ne minimum quidem in hac re, ex quo contra nos argumentari possis, petes praesidium. Quodsi etiam certum hoc esse, quod ta-

E 5

men

a) Traditio haec nimis suspecta inniritur loco quodam RECOGNITIONVM, quae CLEMENTI illi romano haud rare tribuuntur. Quodsi vero subtilissimorum historiae ecclesiasticae, quos nostra tulit aetas, scrutatorum his de libris sententiae subscribere velimus, falsos statim, immo, vti dicitur, apocryphos eos esse cognoscemus. conf. QVIL. CAVEVM cum in scriptorum ecclesiasticorum. historia litteraria Basil. 1741, fol. 1, p. 30. tum in antiquitat. patrum & ecclesiastic. tom. II. ed. Bremae 1791, 4. pag. b. GOTTL. STOLLIVM in der Nachricht vom Leben, Schrifften, Lehren cet. der Kirchen-Väter der ersten vier Jahrhunderte Lehae 1733, 4. pag. 25. b. D. CHR. EBERH. WEISMANNVN dict. loc. tom. 1, pag. GOTTFR. ARNOLDVM memor. libr. tom. 1, pag. 33. & praefatione ad Recognitionum libros s. XVIII. GERM. 10. 105.

sivm de hist. Graec. lib. 2. c. 9. & GE. MATTH. KOENIGIVM biblioth. veter. & noua p. 196. voce Clemens Romanus. Ipse papa Gelasius quidam apocryphorum nomen ipsis tribuit apud D. VVINIVM. loc. mem. tom. 1, p. 31. TH. ITTIGIVM de patribus apostolic. p. 223, §. 71. & IVST. FONTANINVM hister. litter. Aquileiens. Romae 1745, 4. vid. Fortgesetzte Sammlung von Alten und Neuen theolog. Sachenanni. 1745. p. 311. In quem numerum denique iure meritoque, refertur FRANÇ. MARIA LEONI tract. de sybillar. in veteri, ecclesia auctoritate Venet. 1744. 4. p. 26. b. apud denen fortgesetzten Samml. an. 1744, pag. 296. Quare quum omnes fere de huius libri dubitent fide, non opus est, ut isti loco (lib. 1.) veritatem tribuamus, in quo primum in vrbe Roma prioris doctrinae praecognum fuisse Barnabam legimus.

ortum esse videtur. Qui primi, post salutarem hospitatoris nostri natiuitatem, seculi fuerint in Christianorum ciuitate doctores maiorem propagandis coelestibus doctrinis impendere debuissent operam, apertum est atque exploratum *d)*, quam cum asperis tum felicibus ecclesiae suae facis ad posteritatem *Christianam* conseruandis. Atque ob hanc fere rationem contigit, ut multi eorum, quae summis iam eruditorum disceptationibus exposita sunt, silentio praeterierint facta. In quo ut adquiescamus necesse est, quando coaeuorum alii de consecratione Christi per Tiberium tentata, scriptorum desiderant suffragia.

C. Quod vero illud spectat argumentum, quod, ante Tertullianum ne verbo quidem huius facti meminisse IUSTINVM MARTYREM *e)* dissen-

d) Rechtissime ea propter. *„die Zeit kommen, dass*
 scribit D. ISR. GOTTL. *„sie beydes seyn, fromm*
 CANZIVS *de. immortal;* *„und orthodox.“?*
animas p. 69. „quod illo-
rum seculum plus studu-
erit conscientias quam
scientias.“. Eadem fere
 sunt b. GOTTL. STOL-
 LII *loc. memor. pag. 158.*
quae digna ut repetam
mihi visa sunt, verba:
„Die alten Kirchen-Lehrer
„wahren mehr fromm als
„orthodox, die heutigen
„sind mehr orthodox als
„fromm; wenn wird doch

e) Conf. S. R. D. SLO-
 IAC. BAYMGATENIVM
in dem Auszug der Kir-
chen-Geschichte. part. I.
p. 29. quibus addas reli-
quos, qui eandem sententiam, histo-
ricos, quorumque supra
iam contexui catalogum
§. XXXVIII. ne crebri-
ori vnius scriptoris citatio-
ne taedio sim lectoribus.

diffidentibus aiant, eiusmodi est quid, quod feliciter aequae ac alterutrum rethoueri possit; si,

a) tam varios ad casus respiciunt, quibus accidit, ut non eadem referant omnes, quae tamen vera sunt, quamuis vnus alterque litteris haec saltem consignauerit;

b) Quamuis haec, de qua verba haecenus feci, historia, non *explicitis*, ut aiunt, *verbis* in IVSTINI quem *Martyrem* vulgo dicunt, *apologetico* deprehenditur, tamen, si eiusdem hoc scriptum euoluimus, *implicitis* ibi conspicitur. Quum enim ad *Pilati Acta* ille prouocet, idem certe quod Tertullianus indicauit, verumque indicauit, quum scriptorum vterque quae in citatis actis memorantur pro veris habeant. Percipiat igitur IVSTINI istius MARTYRIS f), quae huc pertinent, verba: „καὶ ταῦτα ὅτι γέγονε, ὁδοῦ μαρτυρῶν ἐκ τῶν ἀπο ποτίου πιλάτου γεγραμμένων αὐτῶν h. e. Atque haec ita gesta esse „ex actis, quae Pontio Pilato sunt conscripta, potestis cognoscere“. Quae omnia, nisi pro ipsa istius consecrationis pugnant veritate, docent certe, quod vera sint & certa, quibus innicitur haec Tertulliani narratio, loca & fontes. Rebus sic se habentibus, non possum non mihi temperare quin veram habeam certamque vnici ex patrum numero Tertulliani, de consecratione Christi *tiberiana*, narrationem. Quod quidem ipsum tantum abfuit, ut in dubium vocaret, salua ut potius veritate

f) *Apolog. ad Antonin. Pium* p. 76.

esse, quae de *Christianorum* coetu fouebat S. R. I. antistites iudicia, contenderat i) caussis iisque grauissimis dicta confirmat. Vtut vero sine omni & iure & humanitate legem hos, aduersus *Christi* cultores tulisse probet, se ad ea iam confert; quibus ipsis romano imperio praefectis constaret, iam a quibusdam Romae imperatoribus eorum toleratam fuisse sectam k). Haec fere est tota, Tertulliani scriptionis connexio, atque ex ea solum modo causa intelligi potest, Tertullianum vt hanc scribat historiam coactum magis fuisse ac ceteros.

II. Quum vero hoc desumpto ab auctorum primaeuorum hac de re silentio vtantur argumento Tertulliani nostraeque sententiae aduersarii; aliud, quod ipsorum respondit argumentationi opponamus ratiociniū. Quantum in *Christianorum* & damnum & pudorem, impenderint laboris eorum conuictiores perpetui, ethnicorum scurrillae, testantur omnes: neque, vt plura de istis moneam, opus esse mihi videtur. Nihil certe hi, quod in ipsorum cederet emolumentum omiserunt; quod vel CELSI l) vel aliorum etiam,

vt-

i) Cap. antecedent.

k) Conf. D. ABR. SCVL-
TETI medull. patrum apo-
stol. Francf. 1634, 4. pag.
196.l) Vid. S. Ven. b. 10.
LAVR. DE MÜSHEIM

Vbersezung der Bücher
Origenis wider Celsum cet.
Hamb. 1745, 4. in praefat.
cuius libri summa legitur
in den fortgesetzten Samm-
lungen von A. & N. ann.
1745, pag. 293. QVIL. CA-
VI

Vtpote PORPHYRII *m*) IAMBlichii *n*) LI-
BANII

VEI *hiflor. fcriptor. eccl. Litterar.* vol. 1. pag. 96. GOTTFR. ARNOLDI *un-
partbeyfche K. und K. hifl.* tom. 1. pag. 55. §. 5. FR. SPANHEIMII *introd. in
hifl. facr.* tom. 1. p. 272. & CHR. NIC. KOCHII *diff.
epiftolic. de philofophis
gentilibus chriftianam re-
ligionem impugnantibus* Je-
nae 1748. Non ita pri-
dem impiiffimum IO. CHRIST. EDELMANNVM
cum CELSO in vnam
eamdemque claffem re-
tulit Ven. 10. CHR. HA-
REMBERGIVS *aduerf.
Edelmann. pecul. comment.*
atque ex antiquioribus,
*canem aduerfus Chriftum
rabidum* eum vocauit
HIERONYMVVS *praefat.
ad hiflor. ecclef.* cet. Plu-
ra legas de eo apud GE.
MATTH. KOENIGIVM
biblioth. vet. & nou. pag.
180.

m) *Porphyrii & vitam
& erga Chrifti cultores in-
faniā expofuerunt: QV.
CAVEVS* *diff. loc.* vol. 1.
p. 156. GOTTF. ARNOL-
DVS *libr. cit.* tom. 1. p. 94.
b. D. WEISMANNVS *me-
morab. hifl. eccl.* tom. 1. p.

308. FR. SPANHEM *in-
trod. ad hifl. facr.* tom. 1.
p. 344. b. D. IO. FR. BVD-
DEVS *ifagug in theol.*
vnuerf. tom. II, p. 1009. b.
ALB. FABRICIVS *luc.
evangel.* p. 154. b. IO. ERN.
TRNZELIVS *exercitat. fe-
lect.* tom. 2. p. 235. PETR.
BAILIVS *im hiflor. criti-
fchen Wörter-Buch* tom. 3.
voce *Porphyrius* p. S. R.
D. BAVMGARTENIVS *in
der Sammlung verfchiede-
ner Abhandlungen zur Er-
läuterung der alten Ge-
fchichte der Zeitrechnung und
Erdkunde.* tom. 1. Halae
1747. p. 129. LE MOYNIVS
var. facr. tom. 2. pag. 606.
S. V. D. CHR. AVG. HEV-
MANNVS *confp. reipubl
litterar.* p. 88. ed. Hanov
1740. KOENIGIVS *memo-
rat. libr.* p. 657. & LVC
HOLSTEINIVS *vita Por-
phyrii.* cet.

n) Conf. KOENIGIV
diff. loc. p. 422. IAC. BRV-
KERVVS *hiflor. philofop*
b. GOTTF. STOLLIVS
der Hiftorie der Gelabrbe
part. 2. cap. 1. §. 22. &
HEVMANNVS *paren-
critic.* pag. 83.

F

„verum est immo verissimum (y) *dare se expri-
mentem* „. Quae contra sint, quaeque huc
spectent aliorum de ipso laudum & honorum re-
stificationes, cognoscere facili labore licet ex sae-
pius iam nominari QVIL CAVEI *scriptorum ec-
clesiasticorum historia litteraria* z).

Iam vero hoc, quod cum litteratorum orbi
communicem, dignum, aequae ac cetera, mihi
visum est argumentum, ad adstruendum *Tertul-
liani* de facto erga *Christum* tiberiano, veritatis-
que studium probandum. Repetamus autem hoc,
ex perpetua, qua in singulis apologetici versibus
non sine laude usus semper fuit ille, veritatis re-
uerentia: Tot enim is profert, tantaque memo-
ria profecto & lectione digna antiquitatum *Cbri-
stianarum* monumenta, quae omnia, ubi ad veri-
tatis normam exegerunt ea homines eruditi, com-
perta semper sunt certissima a). Ex quibus,
quum

y) Confirmat hoc, non
solum LACTANTIUS in-
sit. *divin.* lib. 5, cap. 1. dum
ait: „*Tertullianus fuit*
„*omni genere litterarum*
„*peritus, sed in eloquendo*
„*parum facilis, & minus*
„*& multum fuit; sed et-*
iam DUPINUS *biblioth.*
nov. scriptor. eccles. tom. 1,
pag. 104. & GUIDO PAN-
CIROLVS apud KOENI-
GIVM *dict. libr.* pag. 796.
z) Vol. 1, pag. 68. 69.
ed. nouiss.

a) Exempli nobis in
hoc argumento, loco sint,
quae de variis *Tertullia-
ni* testimoniis commenta-
tus est vel IVST. HENING.
BOEHMERVS *dissertat.*
iuris antiqui: vel IL-
LVSTR. IO. LAUR. DE
MOSHEIM *diff. de Ioan-
ne in feruens oleum con-*
iecto, cuius fata legas in
EIVSDEM *notitia scriptor.*
& dissertat. a se editorum
pag. 32.

quum strenuus veritatum is conspicietur defensor, maxima nobis occurrunt impedimenta, si, quod de consecratione *Christi* per Tiberium tentata nobis ille prodidit, factum, falsum iudicare velimus & supposititium: Fac enim, facile accidere posse, ut qui in vno alteroque argumento vera adfirmaverit, haud eundem sese in reliquis, quae pertractanda sunt, praebeat: tamen, quum hominum valde leuium id esse constet, in Tertullianum nostrum, meliori fide & religione praeditum eiusdem criminis suspicio parum cadet. Iam vero quum optima eius, qui aliquid memoriae prodidit, commendatio soleat a veritatis studio proficisci, non potui, quin ipso hoc argumento ad propositae quaestionis veritatem euincendam, viam mihi pararem.

VI. Ad haec denique omnia addimus, quod vltimum mihi est ad defendendum Tertullianum, argumentum, vbi parum cum eo videmus consentire antiquiores, qui de ἀποδείξει *Christi* referunt, auctores; hoc nimirum, quod inde sequitur, eruditissimum eum fuisse, & in omni scientiae genere versatissimum, quo minus nobis dubium sit oportet, non tantum eum, verum etiam admodum sollicitum fuisse de veritate eiusdem, quod memorato loco ad posteros propagauit Tiberii de Christo propositum. Non multa quidem de ea re disseram, quum de nostra quaestione dubitare hoc nos vetat, sed, hoc tantum proferam, quod non modo philoso-

F 5

phum

ad alias iam pergemus, quibus facti illius erga *Christum* Tiberii euincitur & comprobatur veritas, opiniones praeiudicatas. Maxime enim necessarium mihi videtur, de interna propositi testimonii *Tertulliani* ratione ac conditione nunc dispicere. En autem! alterum statim argumentum ex ea contra nos militans formant. Inui-
sum nimirum plurimis hoc visum fuit, quod, *Tertulliano* teste, Tiberio imperatore exortum fuisse CHRISTIANORVM nomen animaduer-
tant. Graueni enim exinde existere pugnam, quae in ipsis eius verbis deprehendatur, aiunt, quum memoratum hoc nomen f), CLAVDII de-

tom. I, p. 264. D. IO. ALB. FABRICIVS *hisor. bibl. suae* part. I, p. 154. GE. M. KOENIGIVS *bibl. vet. & nov.* p. 796. D. TH. ITTIGIVS *de haeres. aevi apostol.* p. 244. IDEM *select. hist. eccl. capit.* secul. II. p. 62. & 236. D. IO. CHR. KOCHIVS *obseru. miscell.* tom. I, pag. 364. D. CHR. THOMASIVS *cautel. circa praecognit. iur.* cap. XI. D. AD. RECHENBERGIVS *summar. hist. eccl.* pag. 51. ROB. BELLARMINVS *de scriptor. eccl.* p. 50. PETR. ANNATVS *theol. positiv.* p. 265. Quibus denique addas, quas supra iam excitauimus D. FAVSTI, D.

ZENTGRAVII & D. BAVDISII dissertationes.

f) Conferas hoc loco: IO. ANTIOCHENVM *chronolog.* apud IO. SELDENVM *de synedr. hebr.* libr. I, p. 122. EPIPHANIVM *haeres.* 39, no. I. ed. *Dion. Petavii* Paris. 1622, fol. quibus ex recentioribus addas: DION. PETAVIVM *loc. cit.* PHIL. IAC. HARTMANNVM *orig. societ. christi.* cap. 2, pag. 54. b. D. PHIL. IAC. SPENERVM *in der erbaulichen Abhandlung von dem Nahmen der Christen*, quam, libello suo *von der geistlichen Brüderschafft der Christen mit Christo* Ien. 1741, 8. adiecit

nam *Caesaris* temporibus tributum fuisse piis *Christi* cultoribus ex sacris constat noui foederis libris g). Verum hoc quidem esse concedo, ubi de communi nominis huius apud antiquiores vsu hic agi contendant. Hoc autem modo adhibitum fuisse *Christianorum* nomen a Tertulliano, ne vlla quidem ratione mihi videtur posse corroborari: Quodsi enim omnem in examinanda hac voce moueris lapidem, nil ex ea erues praeter hanc sententiam: eo, quo Tiberius ad romani imperii clauum fesserit, tempore, ortam quidem esse *Christianorum* adpellationem; ita tamen, vt non ex mente eorum, qui hoc nomine sunt insigniti, vel communi omnium, quod postea accidit, consuetudine, hoc factum sit, sed a quibusdam tantum & quidem religionis eorum hostibus usurpatum fuerit. Omnes fere, quos paullo ante memorari & quos in tradenda nominis origine verfa-

cit rev. M. AD. LEBR. MULLERVS p. 52. sq. b. d. 10. FR. BVDDEVM diff. de origine dignitate, & vsu nominis *Christiani* Ien. 1711, §. 3, p. 3. D. HERM. WITSIUM meletens. Leidens. p. 27. EIVSD exerc. in symbol. apostol. exerc. 11, pag. 182 - - 202. Summa Ven. D. CHR. AVG. HEVMANNVM diff. de ortu nominis *Christiani* Götting. 1736. quae exstat in EIVSDEM primitiis Göttingens. pag. 130. & apud M. Abr. Krigeli-

um excerpt. select. dissert. ann. 1736, p. 16. 10. CHR. STARCKIUM synops. bibl. exeg. nov. test. tom. 2, p. 310. & praeter alios M. ERDM. GOTTWERTH. NEVMEISTERVM differt. de nomine *Christianorum* Hamb. 1739. apud cel. auctores der frühaufgelesenen Früchte der theol. Sammlung. von Alten und Neuen theol. Satzen ann. 1739, p. 219. g) ACTOR. APOSTOL. XI, 26. 28.

religiones p) *negligentior* (fuit Tiberius); „*quip-
pe additus mathematicae, persuasionisque* q)
„*plenus, cuncta fato agi*„. Verum enim vero,
qui curatius de hisce verbis velit dispicere, mi-
nus certum sane ex illis petere poterit argumen-
tum, quod hanc sententiam, quam propoluimus,
vel infirmare vel dubiam reddere possit. Age
nunc descendamus cum aduersariis nostris are-
nam, & quo breuius omnia, quae proferam, ex-
pedita sint, *membratim* cum ipsis agamus:

A.) Apud omnes iam dudum, qui de vero,
quo prosequimur summum Numen cultu paullo
diligentius scrutati sunt, vere constat, quod du-
plici omnino modo de religione sollicitus esse
possit homo: nimirum, vt 1) *aut* ipse ea omnia
praestet; quae Deo ipsi sunt praestanda pietatis
officia: 2) *aut*, quae ipsi officia omnium rerum
arbitro exoluenda, tanta cura efficiat, vt pro ea
ac

p) Quum *religionum*,
in plurali, vti dicitur, nu-
mero mentionem faciat
SVETONIVS, non ita cer-
te haec adsumi debent,
ac si omnes, quotquot in
orbe terrarum indagare
licet, religiones ille indi-
cauerit; sed ea ex causa
religionum meminit, quia
pro deorum romanorum
diuersitate, diuersi quo-
que existebant apud has
gentes deos colendi modi.

q) Legit hoc loco, prae-
stantissimus nostrae me-
moriae criticus, D. CHR.
AVG. HEYMAHNVS, *con-
spectu reipublicae littera-
riae* pag. 218: *persuasioni-
bus*: Non possum autem
a me impetrare, vt hoc
loco pluralem numerum
apriorem habeam: vnus
enim tantum meminit
persuasionis: *cuncta fato
agi*.

ac ipsi potestas est, vitae socios eadem obstringat religione, quo facto, non solum ipsi animae suae bene consulat; nec circa aliorum salutem cognosci is poterit negligens. Quae quum ita sint, ad SVETONIVM reuertamur, haecque, quae amice monui, ad eundem adplicemus, necesse est. Negligentior quidem, circa deorum cultum quod Tiberius fuerit, libenti sane animo concedo, ita tamen, ut ad illum tantummodo respiciam, exigit materiae necessitas. Verum enim vero, non ita se erga vitae suae religionisque gessisse socios, alia significant de eodem documenta, quae clare apteque hoc docent. Ita nimirum persuasum habemus, quod ex cultus sui ratione adducti, omne id in sociorum suorum salutem cedere quod debeat has a vero alienas cultu gentes iudicauerint, si, quo possent modo, deorum in ciuitate sua novos inferrent sectatores. Ipsi in hac re cum istis consentiunt *Christiani*, si in hoc loco testimonio illorum uti volumus, quamquam longe absit, ut illos scelestarum superstitionum & impietatum arguamus fautores, id quod de illis optimo quidem iure affirmatur. Quamuis vero haec sit rerum conditio, nihilo tamen secius (loquimur enim ex mente *gentilium*, quibus in hac re ob nimiam intellectus sui caliginem nisi ex toto tamen ex parte est coniuendum) propagationis inter Romanos religionis suae arduum se praebeuit defensorem, patronumque Tiberius. Liquet hoc & clare patet ex hoc fere eius facto, quo ex eius voluntate et mandato Romanorum

pora *), instrumentis, ibi leguntur; satis abunde testari: tantum de Iudaeis *Suetonium* esse loquutum. Haec, qui plus iusto apud se perpendit, aut nullam aut certe satis infirmam rationem pro se habebit, quae confirmare posset Tiberium, de quo loquimur, non fuisse sectae suae, ut salua ea sit & maneat, studiosissimum.

B. Attamen, quum SVETONIVS idem fere Tiberio adscribat & tribuat, neque ut hoc concederem rationes mihi esse video, eundem qui alia aliis, de illo, locis tradidit, in hac re esse sibi ipsi contradicentem; non possum itaque non a me impetrare, quo minus ad aliud quoddam, certum & aequum concilium, meum sumerem refugium, cuius ope auxilioque ut longe ab illo contradictiones esse remotas, cognoscamus. Hanc vero rem non tantum proprio consiliandam inter se mihi sumo iudicio; verum quoque eam me invenisse in ea re credo propositionem, quod distinguenda omnino sint, priora imperii sui, ab ultimis eiusdem annis, tempora, beneque haec discernenda esse animaduerto. Alio iam loco persuasionis huius, nequaquam falsae aut incertae mentionem feci vberiore, ad quae pauca hoc loco addere opus mihi sit. Quodsi enim verum est, optimum se in primis imperii sui annis se gessisse imperatorem; id quod eodem loco comprobavi-

*) Comp. de hisce *sbüchern* ed. Wolff. et omnibus praeter ceteros BRAUNIVM de *vestitu* innumeris b. LVNDIVM *sacerdotal.*
in den jüdischen Heilig-

baquimus; tunc facilius quoque intelligitur, quod ad primam, ea quae priori loco tradidit *Suetonius*, pertineant eius imperii aetatem, et ea, quae secundo loco de negligenti eius deorum erga cultum animo disputauit, aptius ad vltima illius fata sint referenda.

C. Quum idem denique de Tiberio referat *Svetonius* v), maximo horrore illum fuisse perfusum tonitrua audiens, ita multo minus de eo dubium moueri poterit, quod non fuerit non de supremi cuiusdam Numinis conuictus & potentia & vita; nonne exinde obligatum se esse colligere potuerit? hoc vt Numen summo afficeret cultu?

Quae omnia, nisi mala accipiantur aut interpretentur, ita comparata conspiciuntur, vt ex illis clare pateat, nihil facere ea, quae ex *Svetonio* supra excitata sunt testimonia, ad probandam eorum sententiam, qui Tiberio, vt Christum declararet deum patrum, eum non fuisse animum, contendunt.

XXXVII.

RELIQVA eorum, quibus vtantur, silentio praetereo argumenta, quum in subsequentiis iam disquisitionis huius partibus, ad refutanda ea adhuc mihi subesse locum iam dudum perspicio. Ipsam nunc adgredimur, *Iesu Christi* a Tiberio tentatam consecrationem; ita tamen, vt causas primum dispiciamus, ex quibus momen-

G 3

tis

v) *Vit. Tiberii* cap. 69, p. 168.

de Christo, quem deum habere ille voluit, sententia Tiberium fuisse credamus, qui iisdem & innutritus & imbutus fuit ab iuventute religionis suae principiis?

II. Nec in eo me errare, quando quae nunc sequuntur serena fronte adfirmavero, credo. Ne vero in ara me haerere aliis videar curatius de ea re nunc est dispiciendum, ita quidem, ut nequam de aeterna saluatoris nostri optimi diuinitate conuictum fuisse Tiberium exinde patescat. Quodsi nimirum adfirmare hoc aliquis audeat, certe ut concederet esset necesse, conuictum quoque de eo nostrum imperatorem fuisse: *Christianam tantum vnice veram esse necessarioque profutendam, religionem.* Qui enim nec ipsum viderat, nec audiuerat loquentem, dum inter vivos esset, melioris foederis sponsores, eo certius de eius diuinitate conuincendus omnino fuisset, quippe iis temporibus non tam varia vel *Euangelistarum* vel *apostolorum* exstabant ac nunc, diuiniora scripta, ex quibus certam de seruatoris nostri diuinitate is sibi comparare potuisset cognitionem. Omnia haec, quae hactenus sincere monui, tantum adcuratori temporum istorum contemplatione nituntur. Satis autem comprobatum ab aliis iam dudum fuit, quod vel decimo sexto imperii *tiberianii* anno crucifixus sit unicus Dei filius *b)*, siue igitur ipso hoc, siue subsequen-

b) Qui certam quam- scire cupit narrationem, dam de tempore, quo euoluat is 10. WICH-Christus saluator passus sit, - MANNI *chronolog. sacr.* (Ro-

quēti statim anno, de illius consecratione cogitauerit Tiberius; tamen, quod transmissis saltem ad ipsum *Pilati actis* ad hoc efficiendum vnice commotus fuerit imperator comprobari potest: Collatis enim, quae apud Tertullianum aliosque antiquitatum Christianarum auctores inueniuntur, de ea re ex testimoniis, quae a me supra excitata legisti, certum hoc esse intelligimus. Age iam in nostrae hoc conuertamus sententiae commodum! Nam, si certam quamdam temporum istorum habere velimus rationem, statim animadvertemus, optimis, adcuratissimisque ita edocti scriptoribus, non vbique eo tempore dispersa fuisse sacrorum diuinorumque noui foederis doctorum, scripta. Communis nimirum veterum in ea re est consensus scriptorum, MATTHAEVM *euangelistam* primum fuisse rerum in hoc vniuerso a Christo gestarum collectorem c), &, quod bene obseruandum, *octauo* postquam Christus euectus fuerat ad patris dextrum *anno d)*,

G 5

com-

(Rostoch. 1655, 4. libr. 1, quæst. 11, & 15. p. 234. 235. ANT. BYNÆI *libro secundo II. de natiuitate & morte Iesu Christi*. Vener. D. IO. ALB. BENGELII *ordin. tempor. it. M. CHR. CLAUII* dissert. *de die Parasceues* Lips. 1697, sect. 2, quæst. 3, & 4. cet.

c) Optime hoc comprobauit *Summe Vener. D. CASP. IAC. HUTHIUS*,

doctor noster atque fauor pie semper colendus, dissert. 1, *de pauperibus spiritu* §. 21, p. 21. quique, edita *adcuratori Euangelistarum harmonia* quam cum erudito orbe communicandam promisit, clarius rem exponet ibid. pag. 35.

d) NICEPHORVS quidem, seculi post natum Christum *decimi & quartii*,

propositum, nequaquam de eo cogitasse Tiberium, quod aeternus deus sit, Christus, dum accensere hunc voluit romanorum dñs. At in luto hoc loco haerentem relinquo Tiberium, & ad alia, quae ordine sequuntur animum aduertamus scriptionis huius momenta. Ipsam nimirum *Christi* per Tiberium tentatam adgredimur consecrationem, eo quidem modo quo de ea certiores nos reddidit *Tertullianus*. Explicemus hinc ordine omnia, quae huc spectant, quo facto facili labore cognoscemus; eam saltem ob causam, IESU CHRISTI in deorum numerum a Tiberio institutam fuisse relationem: quia sapientissimum eum, & mortalium adeo innocentissimum cognitum habuerit.

PRIMO igitur de eo ut cogitemus necesse est
PONTIVM PILATVM g) de rebus cum Iesu
Chri-

g) Quod non modo *et fautoris nostris CHR.*
Procuratoris fisci, sed et- QVIL. FRANC. WAL-
iam *Praefidis Iudaeae* of- CHII commentat. *de Fe-*
ficiis exornatus fuerit Pi- lice. *Iudaeae procuratore.*
latus, vel ex eo constat, Ienae 1747, 4. p. 20. not. a.
quod MATTHAEVS cap. Quo ultimo etiam hono-
27, vers. 2. ἡγεμονος, id est, rum titulo Pilatum no-
praefidem; & CAI. CORN. bis sistit IOSEPHVS *de*
TACITVS *annal.* libr. 15, bello *Iudaico* lib. 2, cap. 9,
cap. 44, §. 4. expressis ver- §. 2. pag. 167. Praeterea
bis *procuratorem* seu *ἡ-* TERTULLIANVS *apolog.*
γεμονος eum vocet. vid. cap. 21. fol. X. 2; CYPRI-
CORN. BYNCKERSHOE- ANVS *de idologr. vanitate*
CKII *observat. iur. roman.* cap. 7, p. 228. ed Baluzii,
lib. 2, cap. 21, pag. 196. 197. aliique, non solum *Iudaeae*
it. *Excellentissimi doctoris* verum quoque *Syriae*
prae-

Christo gestis, necessarias Tiberio litteris reddidisse relationes, ipsis nostrae sententiae aduersariis admodum videri probabile *b)*. Hocque omnino communi antiquorum scriptorum consensu quam optime adsequitur: Praeter enim *Tertullianum*, quod exponendum mihi sumsi, testimonium; alius exstat *IUSTI MARTYRIS* *i)* de

praesidem ipsum fuisse contendunt, quo vero iure? ostendit pro merito numquam satis laudandus *WALCHIVS comment. memorat. §. 6, p. 19. seq.* Quo etiam refertas, quae aduersus *LACTANTIUM diuin. lib. 4, cap. 18, pag. 508. edit. Summe Reuerend. D. WALCHII, Pontium hunc Pilatum, pro Syriae tantum legato habentem, disputauit b. D. MEINR. MÜLLERVS in Iesu patiente* Francof. 1688, 8. cap. 26. p. 185. 186. add. *D. HERM. WITSIVM symb. apostol. ad h. 1. it. PETR. KINGIVM hystor. symbol. apostol. cap. 3, §. 48, pag. 126, cum reliquis. e. g. M. AD. LEBRECHTO MVLLERO in der Betrachtung von dem Händewaschen der Alten* p. 24. seq. & 10. *CHR. STARKIO synops. biblioth. exegetic. nou. test. tom. 1, p.*

1068. *De uxore vero Pilati*, omnia quae scitu de ea sunt necessaria, singulari industria disputauit *b. D. CHR. SONTAGIVS disp. de salute trium uxorum Lothi, Iobi, & Pilati* Lipsf. 1707. ed. recent. pag. 30. seq. De satis autem *Pilati aduersis*, deque lacu in *Heluetia* hodie adhuc existente eiusque nomine condecorato, vulgo *der Pilatus See* dicto, lubens sileo; quum nil certi de eo referant auctores. Vide tamen *b. D. IO. ANDR. SCHMIDT diff. de fabulis seculi 1, cap. 5, §. 7, p. 47. seq.*

b) Vid. *Summe Ven. D. BAVMGARTENII Auszug der Kirchengeschichte part. 1, p. 229.*

i) *Apolog. II, ad Antonin. Pium. conf. huius scriptionis sum 34. p. 117.*

modo PAVLLVS OROSIVS 1): „Pilatus, inquit, praefes Palaestinae prouinciae, ad Tiberium imperatorem, atque ad Senatum retulit „de passione & resurrectione Christi“. Quo etiam, quae alio loco m) ille refert, pertinent verba: „Tiberius, ait, cum suffragio magni fauoris „detulit ad Senatum, ut Christus deus haberetur. „Senatus indignatione motus, cur non sibi prius, „secundum morem delatus esset, ut de suscipiendo „ipsius cultu prius decerneret; consecrationem „Christi recusauit, edictoque constituit: exterminandos esse vrbe Christianos, praecipue quum „& Seianus, praefectus Tiberii, suscipiendae „religioni obstinatissime contradiceret“. Idem hoc est OROSII illud, quod supra iam (§. XXXI.) nomine falkem & obiter indicaui testimonium, quodque cum Pilati de Christo ad Tiberium factam

„maouerent. Crucifixi- „xerunt igitur, & sepul- „cro, quo conditus erat, „custodias adhibuerunt in- „ter quos etiam ex meis „militibus nonnulli erant „qui tertio die ipsum a „mortuis resurgentem vi- „derunt. Nequitia autem „Iudaeorum magis hoc fa- „facto exarsit, numera- „runtque magnam pecu- „niarum vim ipsis militi- „bus, quatenus, discipulos „ipsius noctu rapuisse cor- „pus praedicarent: Accepe- „runt hi quidem pecunias;

„nililominus tamen publi- „ce ubique professi sunt „atque testantur, se visio- „nes angelorum vidisse, ac „Iesum illum a mortuis „vere resurrexisse. Haec „autem ideo scripsi, ne quis „nugis & mendaciis iu- „daeorum, si de re gesta „aliter loquantur, fidem „adhibeat „! add. D. CASP. SAGITTARIUM barmon passion. part. 2, cap. 8, §. 27. reliquosque,

1) Lib. 8, cap. 4.

m) Ibid. lib. 4. cap. 4.

stam sistit relationem; *tum*, quae hanc sequuta est, Senatus erga Christianos ira, optime exprimit. Quare, si addere haec ad pridem disputata velimus, eo magis tunc ea, quae ibidem pro Tertulliani testimonio dimicauimus, et illustrarentur, confirmarenturque. Ne vero, ex quo contra memorata paullo antea scriptorum testimonia dubium excitari queat, quidquam sit relictum, ex ipso *Procuratoris* apud Romanos officio scutum & argumentum ad defendendos ipsorum auctores desumamus. Quamoptime hinc inde nos, quod de ea re pronunciauit EVSEBIUS n) adiuuat testimonium: „*Vetus erat, inquit, consuetudo prouinciarum rectoribus, ut, quicquid noui apud ipsos contigisset imperatori nunciarent, ne quid ipsum lateret: Pilatus igitur, resurrectione saluatoris Iesu Christi, cuius per vniuersam Palaestinam celebris erat fama, ad Tiberium principem retulit; multa quoque alia eiusdem miracula se auditu accepisse significans, & qualiter ad vitam denuo reuocatus, a plerisque iam deus haberetur*„. Quodsi igitur, quo decet modo, in hanc EVSEBII inquirro narrationem, & possibilitatem, vti dicitur, & actualitatem eorum, quae Pilato ex descriptionis nostrae scopo tribuimus, apprime animaduertimus. Quodsi denique abuti huius testimonio licebit, ad hoc certe probandum extendam illud, vt ex eo, *epistolae Pilati ad Tiberium*, paullo ante quae abs

me

n) *Histor. eccles. lib. 2. cap. 2.*

poruit non & faciliore labore de eadem re *tum* certiore reddere Tiberium; *tam* convincere. Neminem vero de illo, quod Pilato modo tribuimus, factis, dubium moveri posse, credo, quam tot tantaque in *sacra passionum Iesu Christi historia* de ea re essent documenta *r)*, quae vel ex his eius verbis: „*Innocens ego sum & sanguine huius iusti, vos videritis s)*”; vel ex aliis, quae ita sonant, Christi elogiis *t)*: *Ego nullum inveni crimen in eo*,, optimo iure depromere possumus. Certe in his ipsis reperis, quae quæris, eiusmodi nimirum testimonia, quibus nullo remanente dubio constet; egregia antea iam Pilato de Christo innocentissimo in promptu fuisse argumenta, priusquam de iis per litteras verba faceret ad Tiberium. Quid immo tam varia; tam plura contra nos disputas? nonne haec, quae in sacris novi foederis tabulis relata adservantur viri illius profano cultui dediti de Christo testimonia, ipsis eius ad Tiberium de illo litteris, iudicanda sunt maiora? maiora profecto! quum tanto honore a summo Numine illa sint dignata, ut tamquam contra seipsos *gentilium* testimonia, omnibus innotescerent verbi sui aeterni lectoribus.

Intel-

gulari plane industria exposuerunt *Passionum Iesu Christi* circumstantias, quorumque innumerus fere est numerus. quare recensendis istorum scriptis supersedere me posse, existimo.

r) Vid. *Summe Vener. D. CHR. AVG. HEYMANNI Erklärung des neuen Testam.* part. i, pag. 470. alibique.

s) MATTH. XXVII, N. 24. 24.

t) IOANN. XVIII, V. 38.

Intelligit iamiam, qui haec perlegit, quisque, in quem haec omnia a me pronunciata sunt finem, ad eum nimirum, *ut* exinde intelligi possit: non alia neque in hac causa ad Tiberium perscripisse Pilatum, quam ea, quae in sacris librorum voluminibus ab ipso consignata sunt verba. Quid igitur mirum, ubi percipimus, acceptis statim Pilati cura cum Iesu Christo actis, in deorum numerum hunc recipiendum sibi proposuisse Tiberium?

IV. QUAE autem ad Tiberium de Christo transmiserat acta Pilatus, tantam mox Caesaris conciliantur ipsi benevolentiam, *ut* publico ad eo quodam facto cognitam eam reddere omnibus voluerit atque satis perspectam. Hocque quidem illud est, de quo praeter Tertullianum ceteri a me memorati auctores tam manifeste tamque fideliter sunt loquuti, Tiberii erga Salvatorem faporis sui documentum. Cuius, quum supra iam indicatae sint causae, ad finem nunc aduertamus animum, prout probabili omnino modo cogitari de eo poterit.

V. INNOCENTISSIMUM omnino, qui crucis poena adfectus fuit, cognouerat ille Christum, id quod summe iniustum visum ipsi fuisse facili labore intelligitur. Quammaxime autem iustitiae studiosos fuisse romanos; *cum* eorum leges; *tum* scripta, quae benigniori fortuna ad nostra usque seruata sunt tempora, abunde probant.

romani suffragiis & consensu opus fuit, Qui enim publica summorum in republica imperantium auctoritate colerentur dii, publica quoque eorum, dii antea patrii agnoscendi erant, sententia *a*). Quamvis etiam, quod nummi testantur *b*), pontifex esset maximus, Tiberius *c*), cui, ut deorum in vrbe prospiceret & cultui & numero, summa concessa erat potestas *d*); ita, ut augere posset & minuire sacras eorum caerimonias: attamen, quod aliorum *simul* in ea re admodum necessarius fuerit adensus, eorum nimirum, quorum multum interfuit, memorati modo a me iam dudum probarunt auctores:

VIII

a) Vid. Excellentissimi Directoris nostri IO. ERN. IMM. WALCHII diff. *de diis veterum patriis* Ienæ 1751. §. 81. pag. 24. coll. §. 171 p. 39.

b) Qui generatim de hisce nummis commentati sunt, auctores, propositi sunt ab excellentissimo WALCHIO not. ad *Cellarii compend. antiquit. rom.* p. 599. itemque a clarissimo eius fratre nato minimo CAR. FR. WALCHIO comment. *de Nummis capricorno signatis*, Ienæ 1750, 4. pag. 3. apud M. Abr. Krigelium excerpt. *selectar. dissert. ann. 1751.*

c) Conf. CHR. CELLARIUM loc. *memorat.* p. 67. & Clariss. M. IO. CASIM. HAPPACH *commentat. de calumnia religiosa* Coburgi, 1749, 4. *prooem.* §. 5, pag. 7. coll. cap. I, §. 4, pag. 12.

d) Evoluas in eius rei testimonium DION. HALICARNASS. *antiquitatt. roman.* lib. 2, cap. 8. ed. Wechel. 1586, 4. add. D. IO. ANDR. BOSII *dissertationes tres de pontifice maximo*. Viteb. it. CHR. CELLARII *compend. antiquitatt. roman.* p. 64. seq.

VIII. EAMQUE ob causam, atque, ne fenatu quid faceret inconsulto, Christi, quam intendit, patribus Romae conscriptis proposuit consecrationem, Tiberius. His igitur, vti consuetudinis erat, hac de re consultis, rogata tamen ex ipsis impetrare non potuit, & res ideo infecta mansit! Vltimum hoc est, quod ex Tertulliano de hac materia cognoscere licet momentum; ita tamen, vt, qui in eadem non minimum quidem praebeant ipsi adsensum, & Tiberio indignum hoc fuisse, si ita res peracta vel potius finita sit, pronuncient; & inde vltimum fere ad destruendum hoc, atque ex sacris Christianorum historiis exterminandum factum, petant argumentum: Inde enim, quod omnia, quae serena fronte & voluntate a Senatoribus petiit, adsequutus facile sit Tiberius; hanc statim deducunt conclusionem, haudquaquam de Christo, in deorum numerum referendo, ad Senatum fecisse eum verba: Tertullianum enim dicere, non impletum hoc, cuius causa rogauerit illum, fuisse *e)* eius decretum. Quale vero hoc sit illorum argumentum, ex sequentibus discamus, quando, quae causae probabili omnino modo Senatoribus fuerint? quibus adducti non adimpleuerint quod iste in votis haberet, dispicimus.

H 5

XXXVIII.

e) Legas hoc loco summe Venerandi D. SIGISM. IAC. BAUMGARTENII *Auszug der Kirchengeschichte von der Geburt Jesu an.* part. i, pag. 229:

et conferas huius commentationis §. XXXVIII. *membr. III.* p. 178. it. b. WEISMANNI *memorabil. bist. eccl.* tom. I. p. 71.

filium; quum magis sit probabile, eiusmodi ab ipsis Tiberio propositas esse rationes, quibus subductis pristinam de saluatore nostro optimo suam commutauerit sententiam imperator. Quam ob rem non possum intelligere, unde acciderit, ut de hisce non cogitarent eruditissimi, qui omnia, quaecunque voluerit, impetrauisset ex senatus romani collegis, Tiberium, contendunt.

III. QVOD SI porro inquirimus in id, quo nimirum tempore suscepta sit ab Tiberio Christi *apotheosis*, in illam certe hanc incidisse aetatem deprehendimus, quo optimum adhuc sese praestitit principem, romanorumque senatui obsequentissimum. Audiamus modo ipsum de hac re clare differentem CAI. CORN. SVETONIVM, statimque, quod quaerimus, ab ipso comprobari, videbimus. Pertinent videlicet ad nos, quae cum hoc fere modo nobis indicauit 1); „Quin „etiam *spaciam libertatis quamdam* induxit, Tiberius, *conseruatis senatui ac magistratibus & „maiestate pristina & potestate; neque, tam „paruum quidquam, neque tam magnum publici „priuatique negotii fuit, de quo non ad patres „conscriptos referretur „; tum quae alio loco m) ad nostrae commentationis commodum ille edidit, verba: „Quaedam aduersus sententiam suam „decerni, ne questus quidem est „. Quae, qui apud animum perpendere velit momenta, ex his statim*

1) *Vita Tiberii* cap. 301, m) *Ibid.* cap. 31, pag. pag. 231. ed. Iuncker. 232.

statim cognoscet, *cum*, non omnia ad ipsius nutum perfoluisse magistratum; *tum* quod ea, quae patrare ille voluit facta, ad curiam ante eum detulisse.

IV. QUANDO denique ad ipsa accedo, disqui-
 roque: „*quatenus fortassis ista, quibus ad mu-*
 „*tandum Tiberii hoc propositum usi fuerint ad-*
 „*uersus ipsum senatores, fuerint ratiocinia; faci-*
 „*li omnino labore detegenda illa veniunt, si ad*
 sequentes fere attendere velimus propositiones:

A. PRIMO, omnibus persuasum iamdudum est, ecclesiae nostrae litteratoribus, quantum tribuerint, semel contra Christianorum castra susce-
 ptas illi persuasioni gentiles: *totius humani ge-*
neris ofores eos esse atque hostes nonnisi pessimos;
 ita, ut certissima hinc exspectanda sit religionis
 suae falsissimae ruina n). Quumque hoc maxi-
 mum profecto fuerat illorum praeiudicium; ad
 quod excutiendum atque ex ipsis eradicandum
 tam varia tamque ponderosa varia differuerunt
 Christiani nominis defensores; idem fere hoc in
 causa fuisse mihi non est dubium, ob quam &
 ipsam

n) Vid. CAL. CORN. *eiusd. instit. bist. eccles.*
 TACITVS *anual.* lib. 15, *maior. Secul. I. Part. I,*
 cap. 44. apud QUIL. CA- *cap. 5, ad h. l. it. Excellen-*
 VEM *scriptor. eccles. tissimum Professore* M.
bistor. litterar. vol. I. p. 95. IO. FR. GRVNERVM *com-*
 add. *Illustram atque ma- ment. I. de odii Romanor.*
 gnificum D. IO. LAVR. DE *aduersus Christianos caus-*
 MOSHEIM *instit. bist. ec- sit §. 4, p. 3.*
cles. min. part. I, pag. 62.

„us ab imperatore consecraretur, nisi a senatu
 „probaretur „: omnes enim sermonis sui isto lo-
 co docent circumstantias, ad denegatam a senatu
 romano Christi consecrationem, adplicari eum
 haec voluisse, utpote, quod sequens haec pro-
 bat dictio r): „Facit & hoc ad causam nostram,
 „quod apud vos de humano arbitratu divinitas
 „pensitatur; nisque homini deus placuerit, deus
 „non erit, homo iam deo propitius esse debet „ s).
 Haecce tantum quidem valere possunt, ut excu-
 sari ex his satis possit Tertullianus, quando, in
 ipsa facti istius Tiberiani ratione causas praeter-
 lit, ob quas Christus a romano magistratu non
 cultus sit deus.

D. HVC causae id accedebat potissimum,
 quod Iudaeorum non ita pridem & Egyptiorum
 a Tiberio ex vrbe Roma proscripta fuerunt sa-
 cra t); quum vero, qui Christiani vocabantur
 postea, ex Iudaeis oriundi viderentur, vnam
 forte eandemque utrorumque iudicarent reli-
 gionem. Quid? quod, si inter alias haec quo-
 que fuisset causa, cur Tiberii non adimpletum
 sit propositum? Periculum nimirum esse: obiici
 illi poterant: ubi Christum Romae colendum ve-
 lit

r) *ibid.* cap. excitat.

s) Idem fere tradit EV-
 SEBIUS *hystor. eccles.* lib.
 2, cap. 2.

t) Lege hoc loco SVE-
 TONIVM *vita Tiberii* cap.
 36, pag. 237. add. FL. 10.

SEPHVM *antiquit. iudai-*
cis lib. 18, cap. 4, fol. 30r.
 b. Francof. 1581, fol. it. b.
 D. WEISMANNVM *memo-*
rab. hist. eccles. tom. I,
 pag. 70.

lit deum, vt Iudaei, quorum nunc ex vrbe essent proscripta sacra, firmum iterum, certumque in vrbe sumerent talum?

E. ALIAM quidem huius rei tradit causam PAVLLVS ille OROSIVS, cuius, ad quod provocare animus mihi est, de consecratione Christi tiberiana, testimonium, supra iam ex ipsius protuli scriptis, & vt ex parte nunc illud repetam requirit necessitas: „*Senatus indignatione*, ait, „*motus, cur non sibi prius secundum morem delatus esset, vt de suscipiendo ipsius cultu prius decerneret, consecrationem Christi recusavit, edicto quoque constituit, exterminandos esse vrbe Christianos cet. u)*.” Qua tamen de causa, quum ad brevitatem nunc commentationis me adstringat ratio, in praesens nihil amplius disquiro; nisi hoc, quod si verum sit, quod de edicto magistratus ad exterminandos Christianos, refert hoc loco OROSIVS, permultum, ad eos refutandos faciat, qui non possunt sibi persuadere, Christianos Tiberii tempore publicis mandatis fuisse damnatos v). Attamen, quum multum ad illud euincendum temporis requiratur, lubens de eo fileo, quia grauioris ponderis momenta mihi in promptu sint, quibus suffultus satis superque ad ipsorum obiectiones responderi posse credo.

F.

u) *Histor. eccles. lib. BAYMOARTENII Auszug der Kirchengeschichte* part. I, §. 46, pag. 229, in

v) *Conf. S. R. D. sine.*

pluribus, ad summum decem, opus fuisse Christi sectatoribus ad sacram constituendam *ἐκκλησίαν*, quam, dum eradicare voluit magistratus, voluntate tamen serena conseruauit imperator Tiberius.

C. ECQVIS falsam hanc esse & fidam Tertulliani narrationem sibi persuadebit? Etenim, si stolidum, idque merito, putatur ab omnibus, ubi magna suppetit verorum copia, falsis uti argumentis, aliorumque impugnare sententias adfectionibus re ipsa potius rerumque gestarum historia, quam longe oratione, refutandis: si satius est tacere, quam vanis agere conatibus: qui tantam Tertulliano insultatam, ut, contra Christiani nominis hostes sustenturus religiosorum Christi sectatorum ac defensurus auctoritatem, commentitiam fingeret fabellam. Denique vero, quod supra probauimus ALEXANDRO SEVERO suam tradidit *ἀπολογία* cuius, si veris falsa paria fecisset, facili modo omnibus, CHRISTI nomen profitentibus, conciliare potuisset maximum & adaugere odium. Quae, quum sufficiant ad debilitandam infringendamque illorum obiectionem, vberiore non opus mihi esse, iudico, huius facti probatione.

XXXIX.

ITA autem res se habet, ad quam defendendam tantam adhibui operam, atque satis eam superque uti credo, confirmaui. Quare dubium mihi

mihī non est, summum erga *Christum* fauoris documentum in eo edere voluisse Tiberium, quem & eruditissimum fuisse audierat & innocentissimum. Ita enim *primo* omnes quam optime sibi respondent huius facti rationes, omnesque eiusmodi disceptationes remouere licebit si huic subscripserimus sententiae, quae aliis maximo semper fuit impedimento, dum verum deum fuisse *Christum* compertum habuisse Tiberium, adfirmauerunt. Hoc porro modo, IOSEPHI illius iudei c) de CHRISTO testimonium d) multum

13

c) *Antiquitatibus iudaicis* lib. 18, cap. 41, p. 301. a ed. Francof. ad Moen. 1751. fol.

d) Qui huius de Christo testimonii probarunt veritatem, nominasse sufficiat: b. 10. DORSCHAEVVM diff. *ad meditatt. lac. Triglandi de voluntate Dei*; 10. CÖCCREIVM commentat. *ad epistol. ad Ebraeos* cap. 6, pag. 222; HENR. VALESIVM *notis ad Eusebii hist. eccl.* p. 20; TOB. ECKHARTVM *testimoniis non christianorum de Christo* pag. 89. sequ.; HERM. WITSIVM *miscell. sacr.* ad h. l; PETR. DAN. HVETIVM *demonstrat. euangelica*, p. 47. CHR. ARNOLDVM *epi-*

stol. philolog. Norimb. 1661; GÖTTFR. ARNOLDVM *in der Kirchen- und Ketzerhistorie* tom. 1, p. 92. 10. ANDR. BOSIVM *de Flavii in Iesum testimonio* Ien. 1678. QVIL. CAVEVM *scriptor. eccl. bist. litterar.* vol. 1, pag. 33. 10. FR. SPANHEMIVM *introd. in bistor. sacr.* tom. 1, p. 136. 10. ALB. FABRICIVM *bibliothec. graec.* lib. 4, p. 237. 10. BAPT. OTTIVM *spicilegio triticeo post messem avenaceam ex Fl. Iosephi campo.* Tigur. 1734. & praeter alios MARTINVM *in dem critischen Bebeis dass das Zeügnis Iosephi von Christo nicht untergeschoben sei.* Halae 1752, 8. Quibus

tum nos adiuvat, ex quo quippe comprobari potest, barbaros aequè ac iudaeos hanc de Christo fuisse sententiam: *existisse eum dum viveret, sapientissimum*. Plura autem de ea re disputare nolo, quum, quae hactenus tradidi, sufficere; sin minus amplificari possit, ex supradicta (XXXII) excitatorum praestantissimorumque scriptorum commentationibus.

XL.

IAM VERO, quantam potero, dabo operam, ut probe hoc iusteque euincam, quod tractandum restat; *litteratorum nimirum romanorum fuisse fautorem imperatorem Tiberium*. Neminem plane fugit, quo ipsi fuerit loco LVC. AEL. SEIANVS, quoque eum exceperit fauore atque ben-

bus contra suspectum hoc est Iosephi testimonium legas: GIEFANIVM; LVC. OSIANDRVM; IAC. CAPELLVM *observatt. ad acta apostolor*; LVD. CAPELLVM *not. ad compendium historiae iudaicae, historiae apostolicae subue-* pag. 110; CLOPPENBURGIUM; HEINSIVM; MARC. ZVER. BOXHORIUM; IAC. GRONOVIVM; VANAEQV. FABRVM *epistol. critic. part. 1, p. 126*; HERM. CONRINGIVM; BOECKLERVM;

D. TH. ITTIGIVM *select. capitibus ad histor. eccles. Secul. 1*; CAMP. VITRINGAM *hypot. histor. eccles. §. 8, pag. 189.* & praeter varios alios, quos excitavit iam dudum IO. ANDR. BOSIVS *exercitat. histor. critica in periocham FLAV. IOSEPHI de Iesu Christo cap. 3, pag. 77*; AVCTOREM ANONYMVM *dissertatt. mêlées sur divers sujets importants & curieux tom. 2, num. 1. cet.*

benignitate. Omnes omnino in hac re, qui vitam eius narrant conueniunt auctores; quos, qui tot tantaque Tiberii erga Seianum cognoscere velit beneuolentiae specimina, ipsos adeat e), quam qui de *Seiani* simul studiis fideliter ipsum docebunt. Vnicum, quod in diligendo *Seiano*, vitio vertendum est Tiberio, omnino nominamus; quod *cum plurimorum clade*, vt SVETONII f) vtar verbis, istius amor fuerit coniunctus g). Mirantur interea alii, in describendis SEIANI moribus non conuenire antiquiores scriptores; TACITVM b) potissimum, atque VELLEIVM

I 4

PA-

e) EVOLAS C. I. SVETONIVM *vit. Tiberii* cap. 55, pag. 254. cap. 65, pag. 263. CORN. TACITVM *annal.* lib. 41, cap. 1, VELLEI. PATERCVLVM *hist. roman.* cap. 1271. pag. 122. GLEICHMANNVM *in den Keysergesprächen* tom. 1, pag. 107.

f) *Vit. Tiberii* cap. 55, p. 254. add. SAM. PITISCI *not. ad Sueton.*

g) In eorum numero, qui Seiani potissimum causa, capitis Tiberio poenam dederunt, referuntur: AVL. CREMVT. CORDVS vid. SVETON. cap. 61, p. 259. TACITVM lib. 41, cap. 34,

p. 131. aliique; in *Neuii* vero *Sertorii Macronis* gratiam occisi fuerunt, ipse SEIANVS; et MAMERC. SCAVRVS, cuius laudes legas apud TACITVM *annal.* lib. 6, c. 29: & mortis causas apud GE. MATTH. KOENIGIVM *bibl. veter. & noua* p. 12. voce AEMILIVS SCAVRVS.

b) TACITVS *annal.* lib. 4, cap. 1, p. 126. ed. Amstelod. 1649, 12. de *Seiano* haec tradidit; „*corpus illi laborem tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator, iuxta adulatio & superbia, palam compositus pudor;*

136 DE CLAUD. TIBERII NERONIS

PATERCVLVM i): Immo recentiori aetate admodum de hac re conquestus *Clariff.* alias M. GREGORIUS maximum hoc solidioris eruditionis pronunciauit impedimentum k). Verum intellexisse hunc, vix aut nullo modo credo :

I. alium atque alium horum scriptorum ex alia quoque aliaque parte contemplatos esse & ingenium *Seiani* & mores; quod in quantum liceat omnibus satis notum est.

II. Nec de eo is fortasse cogitauit, quod *Velleius* viuente adhuc *Seiano* haec scripsit, cuius, ex hac fere causa, laudes dicere necesse habuit ne eiusdem iram pateretur, si *Seiani* vitiorum memoriam posteritati scriptis suis propinaret. De quo argumento, quum alio iam loco dictum a me sit, lubens nunc fileo: Haec enim omnia, si vel leuiter considerasset CL. GREGORIUS, non potuissent non in alias cogitationes eius adduce-

„*dor; intus summa luxus,*
„*saepius industria ac vigi-*
„*lantia, haud minus noxia*
„*quotiens parando regno*
„*funguntur.* „

i) VELLEIUS loc. memorat lib. 2, cap. 127. p. 122. hoc modo *Seianum* nobis pinxit: „*virum severita-*
„*tis, hilaritatis prisca, actu*
„*notiis similimum, nihil*
„*sibi vindicantem, eoque*
„*adsequentem omnia, sem-*
„*perque infra aliorum a-*

„*stimationes se mettentem,*
„*vultu itaque tranquillum,*
„*animo exsomnem.* „

k) Commentatione subitanea de incredulitate, maximo solidioris doctrinae impedimento. Vitembergae 1750, 8. p. 14. sequ. apud M. Albr. Krigelium in den vollständigen Nachrichten von dem ordentlichen Innhalt der kleinen academischen Schrifften, ann. 1751, pag. 86. 87.

ducere animum, qui nunc meretur, cui vel honesto nomine errorem obiiciam. At quid quaero? quid multa contendo? ex ipsa iam patet *commentationis suae* inscriptione, *subitariam* conscribere voluisse eum scriptionem!

XLI.

VNICVM, quod in credendo Tiberio Seiani patrono, plurimos retardauit, miserrimus huius fuit ex hac vita discessus 1). Etiam si vero libens Tiberii iussu Seianum esse occisum concedo; a me tamen impetrare nequeo, ut credam, Tiberium, quia postea morte multarit Seianum, neque antea ipsius fuisse fautorem. Quum porro non solius Tiberii, sed *Naeuii* potius *Sertorii* *Macronis* consilio m) & opera, ad mortem damnatus sit Seianus; tanto non vitio vertendum puto Tiberio, quod Seianum vita priuauit, quanto alii vertere solent. Quid? quod iustas omnino immoque necessarias Tiberio datas fuisse Seiani necandi causas dixerim! Iure autem meritoque hoc adfirmauero, eiusmodi Seiani contemplatus opera, quae & ipsius nobilis viri persona indigna; & imperio romano satis inuisa; & Caesari Tiberio summe fuerunt perniciofa. Libet igitur adscribere praecipuas miserrimi *Seiani* fati causas. Nimirum

I f

(a) Ma-

1) De hac relegas *Suetonivm* loco memorato cap. 61, p. 259.

Sivm *hister. acui sui lib.* 58, pag. 718. add. *PETR. BAILIVM* *diction. hister. critic.* voce *Macron* tom. 3, pag. 259. ed. *Godsched.*

m) Vid. *DION. CAS.*

ITAQUE, quum tot tantorumque virorum
 fautor, eorum dignitatis conseruator, consilio-
 rumque auctor esset Tiberius; accidit, vt non
 pauci eius temporibus eruditionis ac doctrinae
 gloria florerent. Quorum in numerum referen-
 dus videtur; CORNELIVS CELSVS medicinae
 scriptor elegantissimus *r*), sic vt *medicorum* no-
 minetur *Cicero*. Insignis quidam amor fuit quo
 eruditissimi viri scripta dignatus est b. D. GEOR-
 GIVS GOEZIVS; quum, & Celsi *de arte medica*
 numquam e manibus dimitteret libros; & *lati-*
nitatis huius auctoris conscriberet *indicem* *s*).
 SCRIBONIVS LARGVS aetatis quidem eius-
 dem fuit, at, si stilum eiusque elegantiam spe-
 ctas, Celfo longe postponendus *t*). MAMER-
 CVS porro SCAVRVS *u*); cum VALERIO MA-
 XIMO

r) Vit. COLVME-
 LAM *de re rustica* libr. i,
 cap. i. QVINTILLIAN.
instit. orat. lib. 12; GE.
 MATTH. KOENIGIVM
loc cit. p. 180. CHR. CEL-
 LARIVM *curis posterior.*
in prolegom. p. 19. seq.

s) Editus est hic index
 post auctoris mortem 1748,
 8. Norimberg.

t) Legas b. CHR. CEL-
 LARIVM *loc. cit.* pag. 20.
 & imprimis KOENIGIVM
dict. libr. voce: *Scribo-*
nus p. 742.

u) Conf. PETR. BAI-
 LIVM *dict. libr. tom. 3,*
 p. 253. addas *Commentatio-*
nis huius §. 40. not. g.
 pag. 191.

XIMO v); POMPONIO MELA x); MARCO y)
& LUGIO z) SENECIS viris, qui Tiberio re-
gnante fuerunt clari, adnumeratur litteratis a).

Quo-

v) VALERII MAXIMI
vitam paucis delineant
GE. MATTH. KOENIGI-
VS *bibl. vet. & nov.* pag.
827. D. HENR. BOECK-
LERS *commentar. in Velle-*
gium lib. 2, c. 121. GERH.
10. VOSSIUS *bist. latin.*
lib. 1, cap. 24. DESID.
ERASMVVS *Ciceronian.* p.
245; b. GOTTL. STOL-
LIVS *in der bist. der Ge-*
labr. part. p. & praeter
ceteros AUCTOR. *des*
vollständigen Vniuersal-
Lexici aller Wissenschaft-
ten und Künste tit. *Vale-*
rius.

x) Legas GE. MATTH.
KOENIGIVM *dict. libr.*
voce: *Pomponius* p. 654.
b. CHR. CELLARIVM
loc. cit. p. 21.

y) Comp. KOENIGI-
VM *loc. memorat.* p. 746.
GOTTL. STOLLIVM *in*
der bist. der Gelabtheit
Part. III, ed. prim. p. 49.

z) De Lucio Annaeo
Seneca complures scrip-
serunt ex quibus consu-
lendi potissimum sunt:
b. 10. ALB. FABRICIVS

biblioth. latin; D. SIGIS-
MVND. IACOB. BAUM-
GARTENIVS *in dem*
Auszug der Kirchen-Ge-
schiehte part. 1, pag. 407;
PETR. BAILIVS *in dem*
bist. crit. Wörter-Buch
tom. 4, pag. 418 voce:
Francisc. de la Mothe le
Vayer; MARC. MEIBO-
MIVS *in dem Leben des*
Maecenas cap. 12. pag.
132; GOTTL. STOLLIVS
dict. loc. part. 3, p. 49-51;
GE. MATTH. KOENIGIVS
dict. libr. p. 746. 747. & *das*
Vniuersal-Lexicon. voce:
Seneca ceter.

a) Referunt alii ad haec
quoque tempora QV. CVR-
TIVM: videas PETR. BAI-
LIVM *dict. libr.* tom. 4,
p. 8. *Summe Vener.* D. 10.
GE. WALCHIVM *bist. crit.*
latin. linguae cap.
9, §. 13, p. 597. *Summe Ve-*
nerand. D. CHR. AVG.
HEVMANNVM *parerg.*
critic. pag. 10. 10. ALB.
FABRICIVM *bibl. latin.*
ed. prim. p. 440. b. CHR.
CELLARIVM *prolegom.*
curar. posterior. p. 23. b.
GOTTL.

lit d). „TE igitur (Tiberium alloquitur:) huic
 „coepo, panes quem, hominum deorumque con-
 „sensus maris ac terrae regimen esse voluit cer-
 „tissima salus patriae Caesar, inuoco; cuius coe-
 „lesti providentia virtutes, de quibus dicturus
 „sum, benignissime foveantur, vitia severissime
 „vindican- tur. Neque vero minus Tiberius
 bibliothecam, uti est apud AVLVM GELLIVM e),
 publicando, mirifici in eruditos amoris dedit
 documenta. Ex quo quippe facili labore colli-
 gitur, Caesarem eruditos scientia augere voluisse,
 beneque de eorum studiis mereri.

XLV.

QUANTVM igitur in litteratorum salutem fe-
 cerit Tiberius, ex supra disputatis cognosces be-
 nignissime Lector! Fautor, ille, certe fuit sui
 temporis eruditorum, quamvis pauci vel plane
 nulli exstiterint, qui debitum hanc ob causam
 tribuerent imperatori honorem. Talis certe
 habendus est, tamen si priorem virtutum suarum
 gloriam vitiis in sequentibus vitae suae annis ille
 paullo obscurauerit, quod quidem dolemus, non
 lauda-

d) Vid. *Summae Vener.* cap. 18, fol. 87, 2. ed. Venet. 1509. fol. add. PETR. LAHBECII *prodrom. bist. litterarum* pag. 240. cl. ESCHENBACHII *dissertat. academic.* pag. 281. aliosque de Romanorum publici iuris facta.

e) *Noctib. attic.* lib. 13, bibliothecis scriptores,

laudamus! Attamen, vt vera dicam veritatieque consentanea, nec haec sufficiunt, quae de laude Caesaris istius dici possunt, dum litteratorum fautorem hunc sistimus: Persequamur enim, necesse est, reliquorum eruditorum apud Tiberium honores, vt exinde concludere quiuisset, praeter etiam studiorum suorum augmentum, honores quoque ipsis eum detulisse amplissimos. Atque hanc quidem accidit ob causam, quod supra iam probauimus, varia litteratorum genera tam auide prosequutum honore fuisse Tiberium, vt nec aulam eius nec conubernium relinquere fas esset laudatis iam cultioris doctrinae magistris. Vtut nimirum & praeteritorum annorum historiae docent, & praesentium rerum experientiae, non omnes placuisse imperatoribus arctiores disciplinas; ita feliciori omnino successu, in Tiberio nostro huius rei nouum conspiciamus exemplum. Ex pluribus itaque, vnica tantummodo horum pars magis ceteris, commendauit se Caesari! Grammaticos nomino, qui latus ipsius numquam fere deseruisse testem iam audiui-
mus f) CAIVM SVETONIVM g); ita tamen, vt quaestiones, ab illo cum *Grammaticis* institutas, hoc loco exponendas seruauerimus. Ridelas earum quasdam, nulliusque fere momenti fuisse, ipse nobis innuit ille Scriptor, quum hasce memoriae nostrae prodat eius disquisitiones:

„quae

f) §. XXI.

g) *Excitat. loc. op. 70.*

b) Praeter eos, quos supra memoraui, consulas,
K aucto-

lit d).

„coepto

„sensu

„tiffim

„lesti

„sum

„vine

biblio.

publ.

docu.

gitu

ben

quod Achilli nomen

ad Sirenas cantare sint

et nec animus mihi est

immo huius rei auctori

vero: consentit enim cum

ENECA i) qui hoc certe

rationes reiicit pariter atque

inquit, me quaerere, utrum

Homerus, an Hesiodus? non

tenet, quam scire, an minor

am Helena; Et quare tam male

Nihilo tamen secius, non

num ex toto? sed potius ex

reiciendae aut verbis asperio-

dae eiusmodi quaestiones! Me

posterius priori magis mallet,

scientiae hoc modo rationem red-

dicorum nomine non nisi criticos,

exulant, antiquioribus venire intel-

clarius, comprobatur habemus

cum k): Horum igitur, ut memo-

risse est officiorum si diiudicare

num quaestiones a Tiberio, ut

ipsis propositae eorum institutis

satis

OVIDIUM in
Büchern der Ver-
eadd germ.
p. 536, 543-
GE. SCHMIDT
Bücher Ovi-
der Verwandlung
303. sequ.

i) Epistol. 881.

k) Confirmandi rem
causam compares velim
Excellentissimi IO. ERN.
IMM. WALCHII diff. 2.
de aggr. crit. veter. Rom.
§. 4, p. 7. sequ.

fatis nec ne conuenerint? Iam quidem verum est, *cum* circa sermonem quod ad externa illius adtinet ornamenta; *tum* circa antiquiores praefertim poeticas fabulas eorum versari debuisse officia. Testis est ipse elegantioris orationis latinae pater MARCVS TVLLIVS CICERO aequae SENECA, quorum ante iam ^{l)} paucis explicare mihi summi de ea re testimonia. Quid quaeso? re sic se habente, mirum? si in iisdem rebus grammaticos exercuerit Tiberius? meliori certe iure dixeris, ipsorum studiis satis conuenientia eum ipsis pertractasse Tiberium! Hocque modo, ut apud animum expones velim, an taxandus sit, an potius eius studia? Tiberius! Quid quod? qui de eiusmodi *tiberianis* ad Grammaticos quaestionibus conqueruntur ethnici, magis quam ipse *Tiberius* deridendi mihi videntur. Sufficienti plane modo hoc dixerim, quando, quae alii eorum religioni additi tamquam vera de deorum heroum quae antiquorum fatis disputarunt; (cuius etiam generis sunt, quae de *Hecuba* eiusque in canem permutatione; quaeque de *Sirenis* earumque cantionibus *m*) poetae

K 2

men-

l) §. XXII, p. 75. seq. 1712, 8. p. 201; atque ex
m) De *Sirenis* videantur recentioribus: CHARTARIUS *imagin. deorum* ad, lib. 10, v. 209. PLINIVS h. l. GVRALDVVS *Syntagm. deorum* lib. 51, pag. 168. SECVNDVS *natural. hist.* SERVIUS *notis ad Virgil.* lib. 9, cap. 5. OVIDIVS lib. 5, *eten. vers.* 863. 10. *metamorph.* lib. 1, v. 333. GE. SCHMIDIVS *in der* ed. germ. Argentorat. *Aus-*

„quae mater Hecubae h)? quod Achil-
 „inter virgines fuisset? quid Sirenae
 „solitae? Non opus quidem nec ani-
 contradicere praestantissimo huius
 atque testi satis luculento: conse-
 eo sapientissimus ille SENECA
 modo eiusmodi quaestiones re-
 deridet: „hoc quidem, inquit,
 „aetate maior fuerit Homerus
 „magis ad rem pertinet, q-
 „Hecuba fuerit quam Helen-
 „tulerit aetatem? „ Nihil
 possum intelligere, num-
 parte tantum sint reiicie-
 ribus perstringendae ei-
 quidem iudice, poster-
 ita, ut huius sententia,
 dam. Grammaticorum
 quos hodie adpellan-
 ligendos, luce cla-
 atque confirmatur
 res simus neces-
 felicius velimus
 exquirent ea:

„De de-
 auctores; o-
 den XV Bûc
 wandlung
 Strasb. 1712
 545. & 10.
 Auslegung
 dii von d.
 Pag. 363.

ad eum, Excellentif. WAL-
 CHIL.
 n) De defectu oraculo-
 rum pag. 30. 31. edit. Ioach.
 Camerarii Lipsiae 1576, 8.
 notisque, typis expressa.

ad eum, Excellentif. WAL-
 CHIL.

n) De defectu oraculo-
 rum pag. 30. 31. edit. Ioach.
 Camerarii Lipsiae 1576, 8.

LITTER STVDIA MERITIS. 147

ne conuenient? Iam quidem verum
sermonem quod ad externos praef
ca; tam circa antiquiores praef
ulas eorum verari debuisse
elegantioris orationis bri
LLVS CICERO neque
iam / paucis expli
monia. Quid
? si in iudici
us? meliori
croaci
exque
ca
J

nec stulto nec vano, accepi:
ex quo nonnulli etiam
dicunt; Epitherses
mmaticae pro
do ita iam co
quod non solum
ectorum etiam mda
vesperam ad Echina
um siluisse nauique in
em ad paxas delata pluri
as multis etiam post coenam
paxis repente vocem auditam
hamum inclamantis, ita, vt ad

Erat autem Thamas Egyptius gu
ultis, qui in naue erant. nomine igno
; igitur inclamatum siluisse, tertium
paruisse: illum maiore vocis contentione
casse, vt, quum ad Palodes peruectus esset,

ANA MAGNUM MORTVVM ESSE, nuncia
ret. Hoc audito, Epitherses, consternatos omnes
„stupore, dicebat; quumque deliberarent quod
„imperatum erat, faciendum esset nec ne? hac
„de re sic Thamum censuisse: si flatus spiraret,
„silento praeteruehendum esse, sin a ventis esset
„neo in loco quies & tranquillitas, quod audierat,
„esse praedicandum. Igitur ad Palodes perlatis,
„cum aura nulla esset, hec vnda, prospectantem e
„puppi Thamum in terram exclamasse, vt audie
„rat, Pana esse magnum mortuum: continuoque
„quum vix dum finisset sequutum esse ingentem
„non vnius, sed multorum, gemitum admiratio-

„ne mixtum: & quod multi adfuissent: Narrabat
 „rei famam celeberrime dissipatam esse Romae,
 „Thamumque a Tiberio Caesare accersitum; TI-
 „BERIVM VERO VSQVE ADEO HVICREI FI-
 „DEM ADVINXISSE, VT, QVIS ILLE PAN-
 „ESSET, INTERROGARET ATQVE QVAERE-
 „RET: DOCTOS AVTEM HOMINES, QVOS
 „CIRCVM SE FREQVENTES HABEBAT, CEN-
 „SVISSE: PANA EVM ESSE, QVI EX MERCV-
 „RIO ET PENELOPE NATVS ESSET o) „.
 Haec sunt, quanta ad nostrum scopum spectant
 PLVTARCHI verba, quae, nisi priora vera
 sint, ita tamen, si posteriora spectes, compara-
 ta deprehendes, vt in omnibus cum Suetonii
 verbis conueniant; & nisi maiora, certe tamen
 haec probant, frequentissimum eruditorum ad
 Tiberium fuisse aditum atque accessum liberri-
 mum. Sit vero vt sit, quos obscurioribus sae-
 pius vexauit quaestionibus eruditos, illos & ho-
 nore habuit maximo & splendida vnicuique pro
 meritis praebeuit munera, Tiberius. Vt dispu-
 tatis fidem faciam, ex aliorum scriptis; illorum
 tamen, quorum apud eruditos certe omnes sum-
 ma

o) Qui vberiore huius historiae sibi expetere velit explicationem, adeat
 is ANT. GVEVARRAM
 epistol. lib. 2. P. DAN.
 HVETIVM demonstrat. e-
 vang. pag. 1014; b. D.
 CHR. EBERH. WEISMAN-
 NVM memorab. hystor. ec-

cles. tom. 1, ad h. l.
 SPONDANVM ad ann.
 XXXVI, pag. 34; & prae-
 ter alios Summe Vene-
 rand. D. SIG. IAC. BAVM-
 GARTENIVM in dem Aus-
 zug der Kirchengeschichte
 part. 1, pag. 215.

ma fides est, ipsa erui *Grammaticorum* nomina, imprimis suo aeuo admodum dilectorum Tiberio, quae, ut publice iam prodam, praesentis ex me efflagitat materiae conditio. VERRIVM FLACCVM primo omnium nomino, qui ex eorum numero vnus exstitit, qui in *Caesareum* tunc Romae palatium transmigrauerant, & ipse nepotum suorum ab Augusto constitutus fuerit doctor. Nec vero regnante tantum Augusto studiis suis Augustae inserviuit familiae; verum quoque imperante adhuc Tiberio, qui stipendii loco *centena in annum* ipsi largitus est *sestertia*. Vtriusque rei satis luculentus est noster SVETONIVS, cuius ut audiamus ipsa verba p) neminem pigebit: „*Quare inquit, ab Augusto quoque nepotibus eius praeceptor electus, transiit palatium cum tota schola: verum, ut ne quem amplius posthaec discipulum reciperet: docuit, quae in atrio Catilinae domus, quae pars palatii tunc erat: & sestertia centena in annum accipit. Decessit, vero, aetatis exactae sub Tiberio*„. Nouum plane documentum, quo gloriari me posse credo in eorum pudorem, qui Tiberium eruditorum fuisse fautorem & nutritorem non intelligere velit! Qui enim ad nutriendos grammaticos tantam pecuniarum impendit summam Tiberius, iis certe adnumerandus est imperatoribus, qui meritis non modo, verum etiam

K 4

iam

p) *Libr. de illustr. G. M. KOENIGIVM dict. Grammat. cap. 171, p. 592. libr. pag. 839. vitam: imperatorum. add.*

iam ipsis eruditis laudabili modo prospexerunt q). *Verrius* igitur *Flaccus* in illorum fuisse grammaticorum censu mihi videtur, qui iubente Tiberio in excutiendis, ex antiquitatibus, quaestionibus magis magisque se exercuerunt celebre suum apud posteros literatos reddiderunt nomen. Praeter porro *Verrium Flaccum* maxima apud Tiberium MARCI POMPONII MARCELLI r) fuit auctoritas, qui purioris latini sermonis fuit studiosissimus. Sequens, quod tradidit SVETONIUS s), rem apprime illustrat aequae ac confirmat, id quod meliore plane modo intelligitur, quando ipsius adhibeto verba, postquam paullo curatius istorum antea explicata fuerit connexio. Barbaram aliquando orationem declamando adhibuerat vocem *Tiberius* male hoc quidem habente Pomponio, resistente tamen ipsi *Atteio Captione*. Iam facta inter hos duo grammaticos controversia, quae nunc profert SVETONIUS, Pomponii acciderunt verba: „*Certe iam mentitur (inquit) Capito: Tu enim Caesar civitatem dare potes hominibus, verbis non potes*„ Videsne ex his, quanta, hoc cum responso, animi ipsius coniuncta fuerit fortitudo? quanta in reprehendendo Augusto oratore men-

q) Vid. *Clariss.* CARL. FRID. WALCHII comment. de praemiis veterum philosophorum Ienae 1744. r) Vid. G. M. KOENIGUM sub hac voce. s) Loc. excitato cap. 22, pag. 595. add. SAM. PIRISCVM notis ad hunc locum.

mentis *Pomponii* constantia? Imperatorem male loquentem, ille, libere, non vero impudenter taxauit non ut ridiculum illum redderet, sed facta hac ipsa censura imposterum prouisum atque in dicendo adcuratiorem Tiberium faceret. Quis vero est, quod huius emendationis usum non intellexerit imperator, qui non videat? Auctoritatem ideo *Pomponii* tantam apud Tiberium fuisse existimo, quantam in huiuscemodi virum decentissimam comperimus. Non ira, non inuidia, non Caesar tandem iniustitia censorem in illa re iustissimum excepit! quid? quod magis amicum hoc ipso facto Tiberio se reddidisse *Pomponium* credibile est, dum quae hanc sequuta sint censuram reticeat *Suetonius*; quam ut credere velimus, ex *viuentium* ob hanc causam, iubente ita Tiberio, sublatum ciuitate fuisse *Pomponium*. Apertissimum omnino satisque luculentum, in quo consistamus, pro Tiberii fauore erga eruditos adferendo, argumentum! *Tertium* denique prouoco grammaticae disciplinae, *viuente* adhuc Tiberio, professorem: REMMIVM puto PALEMONEM VICENTINVM †), qui, quamuis in ceteris vitae suae non tam celebris fuerit institutis, ut de ipso agatur, in hoc tamen memoratu dignus est, quod non modo laudauerit Tiberium, verum quoque hac laudatione amicitiam huius sibi adquisiuerit atque fauorem. Facile autem quiuis haec intelligat necesse est,

K 5

qui,

†) Conf. KOENIGII *bibl. vet. & nov.* pag. 687. voce *Rhemius*.

qui, quæ de eo tradidit laudabili diligentia SVETONIVS u), curatius velit apud animum reputare, atque explicare vberius. Tantum de Grammaticis nimio opere atque studio *Tiberio* nostro sic quidem dilectis, vt eorum institutione pariter atque disquisitionibus pro lubitu, quoties voluerit, vsus fuerit.

Alterum accedat nunc eraditorum genus, æque ac prius *Caesari Tiberio* adamatum: Illud vero fuit; quod *Mathematicorum* & munere & nomine a prima statim istius disciplinae origine erat insignitum. Varia exstant apud SVETONIVM *Tiberii* facta, quæ nonnisi, summum eorum fuisse hunc fautorem, comprobant. Spectant huc, quæ priori iam commentationis huius parte laudati auctoris fulcitur auctoritate, fusius de hac re disputari, contendendi, exposui; ex quibus constat, perpetuum eiusdem disciplinæ cultorem fuisse Tiberium atque promotorem v). Quantum autem aliis *Mathematicis* ille tribuerit, inde adpareat necesse est, vbi liberrimum eum ipsis in vrbe locum reliquisse, & incolumitatem simul illis concessisse, relatum per SVETONIVM nostrum legimus x). Mutato etiam, quamuis hoc acci-

u) Vid. *Tiberii* cap. 23, Francof. 1681, fol. & Vepag. 596 ed. Iunckerian. ner. D. CHR. AVG. HEVMANNVM conspect. histor.

v) Vid. *Commentat. buius* §. XXVI. add. SVETONIVM *vita Tiberii* c. 69, 1740, 8. litter. p. 218. ed. Hanov.

pag. 267. FL. IOSEPHVM α) *Loc. memorat. cap. antiquitat iud. lib. 18, 36, pag. 238. cap. 8, pag. 306. a.)* ed.

acciderit, *Tiberii* animo, quum ex vrbe expellendos antea *Mathematicos* sibi proposuerat *y*); nihilo tamen secius ad extremum vsque vitæ suæ momentum illorum existit patronus. Verissima dixisse me, quibus statuat necesse est, qui vel ipsum adire velit, cuius nitimur auctoritate, scriptorem hunc fere in modum loquentem: „Expulit & *Mathematicos*, sed deprecantibus, ac se artem desituros promittentibus veniam dedit, . Quamuis igitur ex hoc testimonio adpareat, sub ea *Mathematicos* expulsos, conditione condonasse *Tiberium*, si ipsorum disciplinæ amplius esse nollent studiosi; non ita tamen hæc accipi debere ex alia huius scriptoris patet loco *z*), ac si nunquam patrocinio suo post hac illos exceperit: Ipse enim aliquorum annorum interuallo *persuasionibus mathematicis* totus fuit captus, & *Thrafsylli* apud ipsum summam semper fuisse existimationem *a*) quis est, qui non credat?

XLVI.

HAEC sunt, quæ, cum cœpta materia conspirarent, longius paullo quum opus esse videbatur,

y) *Dict. loc.* Huiusmodi fata aliis quoque temporibus *Mathematici* romani habuerint. vid. *Codic. de malef. & Mathematic.* leg. 5, & 7. add. *CHR. HELVICI* *diff. de Genethliacis*; *CORNEL. AGRIPPÆ* *de vanitat. scientiar.* cap. 31. *CODIC. THEODOS.* lib. 9, tit. 16, leg. 4. add. *GVIL. CAVERN* *antiquitat. patrum* vol. 2, pag. 38. cet.

z) *Loc. memorat.* cap. 69, pag. 267.

a) *Loc. excitat.* cap. 62, pag. 262.

156 DE CLAVD. TIBERII NERONIS

barur, fuerunt pertractanda! Nihil ideo a me
prætermisum esse credo, nisi quod ad extollen-
dum Tiberii in litteras meritis nihil certe aut pa-
rum saltem faceret. Interim quum bona fide,
quæcunque fuerint, quævis disputata a me sint,
nonnisi suavissima spe nutritus, fore ut male
haud habeantur ea, credo, exopto, innu-
merisque precibus
cotendo.

S. D. G. A.

